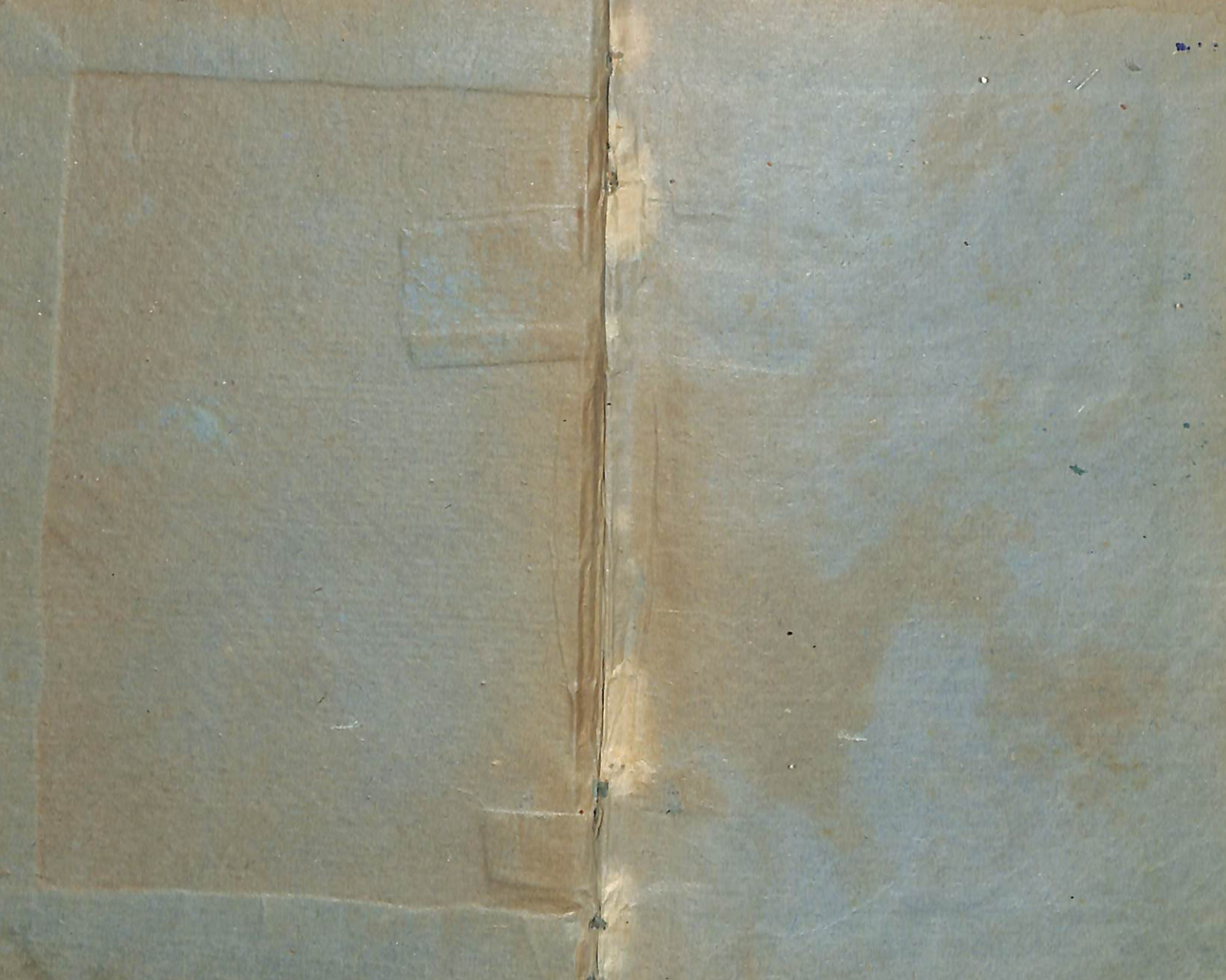

ᐱᐱᐱᐱᐱᐱᐱᐱᐱᐱ

85

2-45

85

G-45

56

ԱՏԱ ՆԷԿՐԻ

31 MAY 2006
19 NOV 2010

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

ՅԱՐԳՄԱՆԵՑ

Հ. ԱՐՍԷՆ Ղ. ՂԱԶԻԿԵԱՆ

(9203)

ՏՊԱՐԱՆ Օ. ԲԱՐՍԵԳԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻ

ՂԱԶԻԿԵԱՆ — Կ. ՊՈԼԻՍ

1919

10 JUL 2013

8147

3898

44

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Անասիման յուզումով ընդունեցի այն մեծ պատիւը, զոր Հայր Արսէն Դագիկեան, « Հայ Մատենադիւանութեան » կոթողը կանգնողը, ըրաւ ինձ՝ առաջարկելով « Ծախսագիր » ի քարգմանութեան յառաջաքանը գրել, երբ իր ձեռագիրները կը վերադարձնէի խորունկ հիացումով:

Իբր պաշտօղ մը Ա.սա Նէկրիի, որուն անգուգահան քարգմանը կ'ըլլայ Վեներսիկեան արդի մեծ Կարպետը, կու գաւ ներկայացնել զայն:

Վիթորիա-Ս.դանուր, Իսախանայ քանաստեղծունիին, կ'ոգեւորէ մեզ իր հոյ ծագումով, իր արուեստագէտի հմայքով, իսկ Ա.սա Նէկրի իբր տառապանքի, թշուառութեան ներշնչուած փերթողունիին: Հայր, ճշմարիտ հայր կրնայ քափանցել այդ զմայելի տղերուն, փանի որ ցառի քաժակին ընկած է միւնչեւ մուրը: Երբ ընկերային, աւանդ, անխուսափելի դառնութիւններ, գրիւններ, վրէպներ այնքան քաւած թոյլ տուած են իր ներշնչումներուն, ո՛ր պիտի հասներ արդեօք իր արուեստին վսեմ շէշը, երբ ապրած ըլլար սարաքայտ հայութեան ծոցին մէջ, մեր ծով սարաքայտներուն, մեր

անկխարագրելի մարտիրոսութեան շրջալով պրկուած ըլլար իր ընթոս հոգին:

Ժամանակակից Տեմոքրատի քանաստեղծուհին, գաւառի Իսախոյ փառապան Նիսիսի, մեկ հասկի աղջիկն է աղբաւ գործաւորուհիի մը, 1875 թուականին ծնած Լոսիի մեջ, Միլանի մօտ. օրրանէն կորսնցուցած է իր հայրը, եւ մեծցած ֆաշիստ փառապանի մը, անոր անձնուրաց գործակցին առարկայ եղած է Ս. Բալի, աշխատատեղ, զգայուն, երազներով, մաքուր փառքի մարտով ընդուն հոգի մը, որուն արդիւնն մեջ ամբողջ հեղեղ մը կը քրքուայ. կը հեծեծէ. կ'երգէ, կը բողբոջէ, կ'որոնայ. որովհետեւ հեռուէն ու մօտէն իրեն հասած են կոծի, ցառի, յոգումներու խուռ հոնկիներ. իր փրկութեամբներուն մեջ բազմապէս կ'ենտեղ կը տողանցեն իրենց գրկակներով, տեղեկներով, պայքարներով, ու յաճախ ահաւանդածին իրաւունքն է որ իր արդար պահանջը կ'ուզէ՝ կ'ենտեղ ապրելու, կ'ենտեղ վայելելու հօգ տալու:

Անուշիկ մայրիկին չարչարանքին տառապող իր մանուկ հոգին ինչ ձգտումներ ունի. շերկ սեղանին վրայ հալած կ'աշխատէ իսկապէս բարբառաւ ապագայ դաստիարակ-փրկողունին: Այսօրուան փառապան կ'ենտեղ մոտքը ըրած է իր գրկուած ուսուցչուհի մը խելահեղ գիտի մը, Motta-Visconti, նախալրարական մեջ, ուսկից համեստ քերքի մը դրկած է իր առաջին փրկութեամբները՝ որովհետեւ անհամար յոգումով, սարսուռով կարգաւորած են իր ընթերցողներին: Արգելներու դեմ մղած իր պայքարն ու փառքի անհամար եւ

չյաղեցած ծարար, տուն տուն իր քանաստեղծութիւններուն, ուր կը վառի այն բոցը որ միշտ տալ պանեղ իր աշխարհ, այնքան զգացում, այնքան ինքնաստիպ դրոշմ մը տալով իր արդիւնին. Նեկի մնաց միշտ ապրում, իրական ցառերն ցնցող երգիքը:

Իր քանաստեղծութեանց մոտքը իր անվերջ անարագին դրոշմը կը կրէ, հակառակին շերտով սեւ բախքը կը խօսի արհաւիրտ ապագան մասնակցելով, որու արի փրկողունին կ'ըսէ. « Կեցի՛ր »:

Իսկապէս բարբառաւ իր հոգին անհուն փառքով ունի մարդոց ցառերուն անցանակելի աշխարհակցեղուն. հետեւիկ իր ներշնչումներուն. հրաշալի է իր անուշիկ երգ մարդ խօսքեր մտնողին կ'ըսէ՝ « Մի՛ խոռոխ գիտ » խորագրին տակ. այն աստուծային վայրկեաններուն մեջ իրեն կը պատկերանան իր վստահ երազին գեղեցիկ հաստաճակողները:

« Ամբողջ աշխարհն հայրենիք է, եւ ամենք

« Եղբայր սուրբ խաղաղութիւն փառք փառք... »:

Յուսմով, որ պիտի իրաւանանայ մարդարեւիկին փրկանքանան երազը:

« Փողոցի տառալի » իր զգայուն քանաստեղծութիւններէն մին գրեց տուած է իրեն: Անմահ Վարդանի Բանուորունին կը յիշեցնէ: Բանաստեղծուհին ինչպէս կը տառապի անոր ներկայ բռնաւորութիւնով ու մանաւանդ անոր ապագայ անբարեկեցութեամբով. կ'ուզէ ինչեղ փողոցն ու զայն սեղանի իր արջին վրայ, տալ անոր փրկանքն տալ գործով արտա-

զեղ համբոյրներ ու հեծել թէ՛ իր ցաւերով կը զաշարուի:

Փողոցի փոքրիկ աղջկան մը ցուրտ դիակը փռուած դիպնէնութեան մարմարին վրայ, ինչ կորովի բողոքներ ունի մարդոց անողորմ սպրեշախեղիւն հանդէպ. այդ սղակերպուած մարմինը ընկերային խորունկ վերքի մը ցուցադրութիւնն է, անողորմ բժիշկի մը բզկտող դանակին ճակ:

Երբեմն ալ ցաւագին խոխուններէ յոգնած իր եռքիւնը, ինչպէս պէ՛ք կը զգայ կոշեղ սիրականը, որպէսզի հեծեծանքներով շեղուն իր կուրծքը պարպուի, որովհետեւ պէ՛ք ունի Լացի, Խաղաղութեան եւ Սիրոյ:

«Գուշալութիւն» ը իր ամենայնզիջ փերուածներէն մին է, երգուած օրրանին մօտ, բախտէն խաւազանուած, անմայր՝ տղիկի մը՝ որ ապագային

«Վեհ, անկեղծիկ եւ առնական իշխարին» ու

«Բաքերուն, ինկածներուն, վրաներուն»

բանաստեղծը պիտի ըզայ:

Ասա Նեկրի դժբախտներուն երգիչն է. անբողջ սաղանդը սպաս կը դնէ անոնց ցաւերուն, զրկանքներուն եւ իր ոյժը անապառ է: Առեւն պատրանքէ, ամէն դառնութենէ վերջ, երբ նոյն իսկ ամէն ինչ խոյս սայ եւ անհետի, երբ վաւերու նենգութեան, անպիտանութեան, մարդոց զգիտութեան դէմ առանց բարեկամի, միս՝ միմալ մնայ, դարձեալ իր սրտին խորը, իր մըքսին մէջ պիտի փողփողէ հազարաւոր Արշալոյսներու պայծառութիւնը, մաքուր գաղափարը՝ որ աշխարհը կը սարսէ, Հաւասքը՝ որ կը գօտեպնդէ ու կը զօրացնէ:

Ներշնչուած Առաքելունիի մը հոգեզմայլ երգերն են անոնք: Կ'արժէ որ ամէն հայ կարդայ, այնքան ինքնասխալ ու եզակի այս փերուածները, որ մեր հոգին կը հաւանին յափշտակութեանը, հիացունելով ու սարսուռով:

Հայր Արսէն Դագիկեան այն կասարեալ Վարպէն է, որ այդ ծաղիկները փնջօրէն հաւաքած ու թերած է մեր Գրական Բուրասանին մէջ գեօտել. առանց իրենց բնաշխարհի բոյրն ու բոյրը խաւարելու: Իր հոյակապ հայագիտութիւնը, իր ներհուն հետաքննչը, իր բանաստեղծ հոգին միայն կրնային տալ մեզ Ասա Նեկրիի փերադրութեան թովիչ հնայքը, այնքան փափկօրէն կնոջական ու այնքան խորիմօտէն առնական:

Վեհեփիկեան Վարպէսը գեղեցիկ մեծութիւնը կ'ունենայ թշուառներու համար. Իսպիտոյ մէջ երգուած սաղերը, իրենց ճախսագրէն չլիպեցնել. անոնց քարզանութիւնը մեր հայ տարագիրներու եւ որբերու դառնութիւնը մասամբ անոնքն աւնդեցնող սահմանուած է, քանի որ հատոյթին կէտը, Յարգելի Թարգմանիչը պիտի յատկացնէ Կարմիր Խաչի, ընթերցողին նուիրելով յաւոյական ու մեաւորական կրկնակ փայելքը:

ՅՈՒՆՈՒՆԷ ՍԵՐԴԻՍԵՆԷ

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

Մնաբն բարձին քով այս գեշեր երեւցաւ
Ինձ կերպարանք մը դաժան :
Ունէր փայլակ մ'աչքին մէջ, սուր մը կըշտին .
Քրքջաց երեսս ի վեր : — Երկիւղն առաւ զիս : —
« Դըժբախտութիւնն եմ », ըսաւ :

« Բզքեզ երբե՛ք երբե՛ք պիտի չըթողում
Ես, երկընչոտ աղջնակ :
Կոճղին, ծաղիկն միջև, մինչ մահ, մինչ ոչինչ,
Միշտ ետեւէդ պիտի գամ ո՛ւր ալ երթաս » :
Հեղեկացի . — « Մէկդի գնա . . . » :

Ան մընաց քովս ի վեր անշարժ և անոստ :
Ըսաւ . « Դըրուած է վերն հոն .
Տըժգոյն ծաղիկ ես դուն, ծաղիկ նոճիկ,
Եւաղիկ ձիւնի, գերեզմանի, ոճիրի :
Հոն վերն, հոն վերն է գըրուած » :

Ոտքի ելայ դռնելով . « Յսա՛ն տարիի
Շողջողուն յոյսը կ'ուզեմ,
Կ'ուզեմ սիրոյ խայտանքն՝ հըրճուանքը սարսուռն,
Կ'ուզեմ համբոյրը հանճարին և լոյսին . . .
Հեռացիր, ո՛վ դըժպըհի » —

— « Ան որ կը կրէ 'ւարիւնելով կը ստեղծէ,
Կը փայլի փառքն անո՛ր լոկ :
Յաւը կու տայ գաղափարին վեհ թըռիչ,
Կը յաղթէ ան՝ որ կը կըռուէ քաջաբար » :
Ես պատասխան տուի . « Կեցիր » : —

ԱՆԱՆՈՒՆ

Անուն չունիմ : — Կոշտ ու պըլոշտ աղջիկն եմ
Թաց ու նամէտ խարխուլ տան,
Ընտանիքէ մըն եմ գռեհիկ՝ քրէիքուր,
Բայց կ'որջանայ իմ մէջըս բոց մ'աննըւած :

Ունիմ ետեւըս միշտ թըզուկ մ'ապիրատ
Եւ հըրեշտակ մ'աղօթիկեր,
Լեռնէն՝ դիւրէն կը դուրթէ իմ միտածումս,
Ձերդ ծըխաշունչ ձիուն վըրայ Մածեբբայ :

Առեղծուած մ'եմ ատելութեան ու սիրոյ,
Անուշութեան և ուժի .
Ձիս կը քաշէ անդունդին մութն աղջամուղջ .
Սիրտըս տըղու մը գըդուանքէն կը յուզուի :

Դըժբախտութիւնն երբ կը մըտնէ ձեզունիս

Երգիքէն ներս՝ կը ժըպտիմ .

Կը ժըպտիմ երբ յաղթահարուած ու թողլիք՝

Անմըխիթար եմ և առանց ցընծութեան :

Բայց ես կու լամ դողդոջ ու խոնջ ծերերուն

Եւ հացազուրկ տնանիկն վրայ .

Կու լամ ճըղճիմ ու ճիղմ վտիտ մանչերուն ,

Եւ բիւր անպայտ զըրկանքներու վրայ կ'ու լամ :

Եւ երբ արցունքը սըրտէս դուրս կը պոռթկայ ,

Յանդուգն ու նոր երգին մէջ՝

Որ կը թըրթուայ բերնիս վըրայ , կուրծքիս տակ ,

Կը նետեմ փե'րթ առ փերթ հոգի'ս բովանդակ :

Հո'գըս լըսողն . ու թէ նախանձ մը վատ զիս

Խարազանէ ու կըճէ ,

Բռո'ւնցքըս բախտին՝ կ'անցնիմ ու չեմ նայիր ետ ,

Եւ ինծի չի՝ հասնիր սըլա'քը թունոտ :

ՄԻՒՌՈՎԵՐ ԶԻՍ

Եթէ երբեմն քու խօսքերդ տարփատեն
Սուղուած՝ մըտիկ չեմ ըներ,
Ու կը վառին աչքերս, և գոյն մ'անսովոր՝
Կը տըժգունէ շուրթս ու դէմքս.

Եթէ ամէն ինչ մոռցած գլուխս կը հակեմ
Թուխ, ու նըստած կը խոկամ,
Մի՛ վիս խռովեր — առջեւըս վեհ կը բացուի
Աշխարհ մ'անհուն անսահման,

Սրբեն ահա պատառոտուն ամպերէն
Կը փարի՝ մերկ ու ժպտուն՝
Գըրկակցութեամբ մ'հըզօր երկրին՝ հարուստ, ճոխ
Մանիշակով ու մուրտով:

Ահա քաղուած խարէն ու բացը ծովի ծովի
Ուէկոծուած հունձքերէն,
Կընձնիներուն, նոճիներուն վարսերէն,
Յնապատէն անջըդդի.

Մըըրկոտ ծովէն սըւփոտ գոռամբ ոռնացող
Անտառներէն մեծամեծ,
Եւ տարփանքի հեշտաշընչիկ սարսուռէն
Որ կեանք կու տայ ստեղծուածին,

Կը զգամօր վեր կ'ելլեն թափառ թռիչներով
Իբր թեւեան գունդեր ցեր,
Յաղթական՝ նոր ու լայնատարր շունչեր
Կենդանութեան եւ ուժի:

Եւ ա՛լ արիւնն, եւ արիւնն ա՛լ չ'ողողեր
Յաւազին այս մեր երկիրն.
Ո՛չ եւս վըհուկը վայրենի՝ 'ւ անողոր
Մարտը՝ հրացան կը շըտկէ:

Թընդանօթներն այլ եւըս չեն ժայթքեր դուրս
Խօլական հորձքը ոռմբին,
Ա՛լ եւըս չեն թըռչիւր մարտի խառնուրդին
Արխական դուռ երգեր.

Ամբողջ աշխարհն հարենիք է, եւ ամենք
նոն սուրբ խանդով վառ ի վառ .
Խաղաղութան երգ մը շքեղ ու գողտրիկ
կը թեւածէ ափէ ափ :

Թընդանօթներն այլ եւլս չեն ժայթքեր դուրս
խօսկան հորձքը ուսմբին .

Այլ եւլս չեն թըռչիր մարտի խառնուրդին
Արիսական գոռ երգեր

Կը ծխայ շոգին . կը պատուէ խոփն արօրին
Սիրտը յուռթի բունծերուն .

Մեքենաները կը ճռնչեն շռնդալից ,
Կ'ատրոշէկին հընոցներն .

Եւ եւացող երկրի ահեղ եւ հըզօր
Մռունչին վըրայ կը պարզէ
Ազատութիւնը իր թեւերը ճերմոկ
Ձանգակելով պե՛րճ հովին :

Կ'ԵՐԹԱՅ ԱԼԻՔՆ...

Քորձը ափերու միջեւ՝ անսահճ, զաչացու
Կ'երթայ ալիքն ու կ'արտասուէ : — Կ'ունկընդրէ
կապար երկինքն . հանդարտ կամարը չունի
ժըպիտ, ոչ օդը շունչ՝ ցայդին մէջ դըժնէ :

Կ'երթայ ալիքն ու կ'արտասուէ : Ծոցն առած
Կը տանի հետը ծանրընթաց տըխրութեամբ
Երիտասարդ մարմինն անշունչ ու թեթեւ ,
Չըքնաղազեղ անձնասպան կնոջ մը տըժգոյն :

Կ'երթայ ալիքն ու կ'արտասուէ : Ողբին մէջ
Գանգիւնը կայ նոր խորհուրդի մը պըղտոր .
Ունի այն լոցը մարդկային աղաղակն
Յողթահարուած՝ տարուած սիրոյ մ'յուսահատ :

✓ ՓՈՂՈՑԻ ՍՏԱՀԱԿ

Երբ կը տեսնեմ զայն՝ որ ցեխոտ փողոցէն
կ'անցնի աղտոտ և աղուոր ,
Բոլոր լաճկոնը բըրդ-բըրդուած՝ քըճքըճուած ,
Ոտնամանները պատուած , կե'րպը՝ ք'ույքոտ .

Երբ սայլերուն միջեւ , մայթին կամ վըրայ
Բըզիկ բըզիկ վարտիքով
Բար կը նետէ սրունքներէն նե'րս շուներուն ,
Աքդէն իսկ գող , ապականած , արդէն լիւր .

Երբ կը տեսնեմ որ կը ժլպտի կը ցատկէ ,
Փուշի ծաղիկ չուառական ,
Եւ կը խորհիմ որ գործատունն է իր մայրն ,
Աղտոտ խըրճիթը թափուր , հայրը՝ զընդամեն .

Անձուկ տաքնապ մը կը ձըմէ սիրտս՝ հոգիս ,
Եւ կ'ըսեմ . « Ի՞նչ պիտ' ընես ,
Դուն որ երկրի վրայ քըճքըճուած ու տըգէտ
Առաջ կ'երթաս անառաջնորդ , անեցուկ ... »

Բըսան տարի յետոյ դուն ի՞նչ պիտ' ըլլաս ,
Հիւղի սոխակ շաղակրատ .
Խաբէութեանց ցած ու վատթար մունեակ ,
Բըսակահա՞տ թէ գործաւոր ժըղագլուխ :

Թիսպարաթի՞ պիտի բաճկոնն ունենաս
Թ'արդեօք համեստ բանուորի .
Դատապարտուած պիտի տեսնեմ քեզ , սարա՞կ ,
Հիւանդանոցը , գործի՞ տէր , բանտի՞ մէջ ... »

Պիտ' ուզէի , ա՛խ , վար փողոց իջնել ես ,
Ու զայն սըրտիս վրայ սեղմել
Ընդ-ըրկումով մը վեհ՝ ցաւի , գըթութեան
Եւ տըրտմութեան և հոգեղրաւ տաղնապի :

Հեղուկ բոլոր համբոյրներս մէկ բոպէին
Անոր բերնին , կուրծքին վրայ .
Եւ հեծկտալ իրեն քըրոջ մը սիրով
Հեղձամըղձուկ ու սըրբազան այս խօսքերն .

« Ապրեցայ ե՛ս ալ վիշտերու , սուգի մէջ ,
Փուշի ծաղիկ եմ ես ալ .
Ի՛մ ալ մայրիկըս գործատունն էր , ի՛մ ալ ,
Եւ ես ալ ցաւը ճանչցայ ... քե՛զ կը սիրեմ » :

ՆԱԽԱՆՁՈՐԴ ԵՄ ՔԵԶԻ

Տեսայ քեզ օր մ', եւ կասկածի զարկ մը սուր
Բռնակցուց վառեց մենիկ ցասկոտ իմ հոգիս ,
Առանց ինչուն գիտնալու ,
Արդ կը ճանչնամ քեզ , քեզ կ'ատեմ , եւ քեզի
Նախանձորդ եմ , նախանձորդ . . .

Գնա' , համբարու , յաղթանակէ . Աստուած քեզ
Գիրք եւ ժըպիրհ շընորհներու . շողշողուն
Գանձը շնորհեց լիտուտ .
Գնա' գեղեցիկ ես , եւ դըժնէ դերդ փափաք ,
Ոսկեհիւսակ ծամով աղջիկ ըսպիտակ . . .

Ինչո՞ւ եկար : Յանկարծածագ փայլակէն
Ծաղկափըթիթ՝ յանդուգն առոյգ հասակիդ ,
Յոյսըս փախաւ հոլաթեւ ,
Եւ ջախջախուած երողըս ջինջ կը պառկի
Տապաստ գետին՝ թեւաթափ :

Դուն գիտնայի՛ր եթէ ի՞նչպէս կը խայթէ՛
Հոգին խորունկ ցաւի մը փուշը դըժնիկ
Երբ կու տայ սէրը փախուստ .
Աշխարհն ի՞նչպէս կը թուի դատարկ , ամայի ,
Սիրտն երբ թողլիք է եւ չունի նըպատակ . . .

Իցի՛ւ մուռնալ կարենայի կըրքոտ , խօ՛ւ
Երազին վաղը ու թեւաւոր ոգիներն
Երիտասարդ հասակին .
Թաղուած սէրին աւերակացը վըրայ
Ա՛լ մի՛ դիս , մի՛ արթընցնէք :

Գնա' , համբարու , յաղթանակէ : — Քեզի՛ ժմիտն
Ուրախութեանց ներքին , եւ սուտ խըրախճանքն
Անուշահամ հեշտութեանց .
Բայց թէ ինձի լոկ լուռ լըքում մը կը մնայ ,
Պիտ' իջնէ քու վըրա ալ մալուցքը բախտին :

Երբ, մենաւոր, մարող սէրին ցիր 'Լամբուսն
Աւերակաց վըրայ փընտռես սըրարբումն
 Որ ցընդեցաւ հետասոյզ,
Երբ սառերու միջեւ՝ կանչես մէկ օրուան
 Երջանկութիւնն հըրաբուն,

Պիտի տեսնես ելլելս ուղղորդ եւ հըպարտ
Առջեւդ ե'բըր վրէժխընդիր հոգեգէշ
 Վիշտիդ համար զուարթ ու գոշ.
Եւ փըշըըւած ուրախութեանցըր վըրայ
Պիտի ժըպտիմ՝ ճերմակ աղջիկ ոսկեգէս.

Ձի դուն քու գիրդ շընորհներով լըրբացած՝
Յանդուգն ոտքով կոխտեցիր առաթուր
 Իմ վարդադոյն երազներս,
Կ'ատեմ քեզ, սէ'դ յուշկապարիկ, ու քեզի
 Նախանձորդ եմ նախանձորդ:

ԿԱՐՃ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Բանաստեղծի երազ մըն էր ան կարծես,
Կը հազնէր միշտ ճերմակ, և դէմքը ունէր
Արեւելեան սփինքսի մ'անդորրը անքոյթ:

Մետաքսէ մազը մինչեւ մէջքը կ'իջնէր,
Իր կարճ ժըպտն ունէր երգի մը գեղգեղն,
Արձան մըն էր անցաւ մարմինը չըքնաղ:

Սիրեց, սակայն չըսիրուեցաւ: Հանդարտիկ
Դէմքով՝ սըրտին խորը պահեց պահպանեց
Եղեւաւոր բոցն անխօսուկ այն սիրոյն:

Բայց ըսպառեց այն տեսչը զինք. կը մեռնէր
Հովտեմբերի վերջալոյսի մը ժամուն,
Արեւազիրկ աղաւնիճի մը նըման:

ՆԵՐԱԶՆՆՈՒԹԻՒՆ

Զածած բըժիշկ, որ աչուքներըդ յառած
Անագորոյն՝ բորբ տենչով
Իմ մերկ միսերըս կը տռչկես կը կըտրես
Յուրա՝ սայրասուր դանակով .

Լըսէ՛ , Գիտե՞ս թէ ո՛վ էի : Դաշոյնիդ
Անփոյթ դըժնէ խածուածքին ,
Թաղմանական սոսկալի այս որջին մէջ
Ահա սլատմեմ քեզ անցեալս :

ձամբաներուն , քարերուն վրայ ես մեծցայ ,
Զունեցայ բնաւ տուն կամ ծնողք .
Թափառեցայ բոկ , անգօտի , անանուն
Հովին , տալին ետեւէն :

ձանչցայ դիտցայ ցայգերն անքուն 'ւանհանգիստ
Մըտածումները վաղուան ,
Անյուսութիւնը դադատ , աղօթքն անօգուտ
Եւ ցերեկներն հացաղուրկ :

ձանչցայ բոլոր յոգնութիւնները դըժխեմ
Եւ կըտտանքները զանխուլ .
Ժանտ՝ ռիսերիմ մարդոց մէջէն ես անցայ ,
Աչքըս՝ արցունք , սիրտըս՝ դող :

Եւ օր մը հուսկ՝ հիւանդնոցին ջինջ՝ մաքուր
Խըշտեակներէն մէկուն վրայ ,
Ուեաթորմի թըռչուն մը կեռ ճանկերով՝
Թեւերը վրաս ամիւսից :

Եւ մեռալ տ'յսպէս՝ կը լըսե՛ս՝ մէն մընջիկ ,
Կորսըւած շան մը նըման ,
Մեռայ այսպէս առանց բնաւ լըսելու ,
Խօսքիկ մ'յոյսի , փըրկութեան :

Ի՛նչքան փայլուն ու սեւաթոյր , ի՛նչքան խիտ
Հոսուն մաղիս ալիքներն .
Պիտի թաղուի սիրոյ համբոյր մէջ հառած
Երկրին ներքեւ սառուցիկ :

Ի՛նչպէս առոյգ ու ձերմակ , ի՛նչպէս ճապո՛ււկ
Մարմինս, ի՛նչպէս թըռվըռուն .
Կը ծաղկատէ արդ զայն տըռփոտ ճակաճան
Համբոյրը քո՛ւ դանակիդ :

Օ՛ն , կըտրտտէ՛ , ձըրձէ՛ սլատառ առ սլատառ ,
Իզըքտէ անխոնջ ու անխօս .
Աղիքներովս հըրճուէ՛ , ցընծա՛ , կըշտացի՛ր
Իմ վաճառուած մորմինովս . . .

Փընտռէ քըրքրէ դըժոխային ժըպիտով ,
Ի՛նչ փոյթ . . ես աղբ , ա՛ղբ եմ ես .
Փընտռէ փորիս մէջ՝ դանձակիս մէջ փընտռէ
Քաղցին խորհուրդն ահաւոր . . .

Դանակը ձեռքդ իջի՛ր մինչ խոր ընդերքներս ,
Իջիր ու սերտըս կորզէ .
Փընտռէ սըրտիս մէջ դուն , սըրտի՛ս մէջ փընտռէ ,
Վըսեմ խորհուրդը ցաւին . . .

Քու նայուածքիդ տակ այսպէս մերկ՝ հոլանի
Դեռ կը տանջուիմ՝ գիտե՞ս դուն . . .
Քեզ կը նայիմ դեռ անշարժուն բիբերովս .
Պիտի չմոռնաս դո՛ւն ալ զիս :

Ձի շրթունքիս վըրայ՝ իբրեւ խօսական
ձիգ մը կիրքի , բարկութեան ,
Տագնապալից թասուն խռնչիւն մը խըռպոտ
Կը խըռնտայ . . . անէծքի՛ :

ՁԻՒՆԱԲԵՐՔ

ձամբաներուն , դաշտին վրայ
Լըռիկ մընջիկ ու թեթեւ
Շըրջըրջելով դարձդարձիկ
Կ'իյնայ ձիւնն :

Տարափը ջինջ՝ ծաղրածու
Կը պարէ լայն երկընքում ,
Յետոյ գետին կը հանգչի
Պարտասուն :

Տանիք , կոթող , ծխան , պարտէզ
Ըրած էրեն անկողին ,
Բիւր անշարժուն ձեւերով
Կը նընջէ :

Խաղաղութիւն ամէն կողմ ,
Խոր մոռացման մէջ թաղուած
Աշխարհն անհոգ՝ անտարբեր
Կը լըռէ . . .

Բայց անդորրին մէկ անհուն՝
Կը դառնայ սիրան յուշերու ,
Եւ հանգած մէկ սիրոյն վրայ
Կը մտածէ :

ՄԱՌԱԽՈՒՂՆԵՐ

Կը տանջըւիմ,— վարն հեռո՛ւն
Մառախուղները քնէած
Կը բարձրանան հարթ դաշտէն
Լուռումունջ :

Դըժնէհայեաց աղւաւներն
Յանձնըւած սեւ թեւերնուն՝
Կ'անցնին կռինչով բարձրաճիչ
Մացառներն :

Օդին դըժնէ խածուածքին
Աղաչելով կ'ընծայեն
Տըխուր կռճղերն՝ հոլանի՛
Յընցուղին :

Շատ կը մըսիմ : Մինակ եմ .
Մեռելական ճիչ մ' ահա
Մըղուած երկինքն է վեր գորշ
Կը թըռչի .

Եւ կը կրկնէ ինձ . եկո՛ւր ,
Խաւարչըտին է հովիտն .
Ո՛վ աըխուր , ո՛վ չըսիրուած
Եկո՛ւր , օ՛ն :

Գ Ի Շ Ե Ր

Մըտացածին դրախտին վրայ
Բուրբուռալէտ վարդերով ,
Ստուերին գըգուանքը վակժոյժ
Կը հանգչի :

Բայց խոկ մ'ունի , դարկ մ'ունի
Անդորրութիւնն հոյակապ .
Օգը կարծես սոսկումով
Կը դողայ :

Սըգահանդերձ աղջամուղջն
Արդեօք մահոտն պատմութի՞ւն
Մը կը պատմէ գարդենւոյն
Դալկահար :

Կարելի է — ղի անճրեւ
Մը քաղցրանուշ շաղերու ,
Թերաքամիկ թերթերուն
Մէջ կ'իջնէ :

... Թըռուռութեանց վրայ զանխուլ ,
Եւ կորսըւած սըրարբմանց ,
Երազներո՛ւ լուռ , եւ լո՛ւռ ,
Անճկութեանց .

Բերկրութեանց վրայ խուսափուկ
Որ կը փըշըին յուսախաբ ,
Իր արցունքները գիշեր
Կ'արտասուէ :

ՈՂՋՈՒԹԵԱՆՍ ԵՒ ՄԱՀԷՍ ՎԵՐՉ

Ըսաւ ինձ նէ . « Ամենեւին չես ժըպտիր ,
Խաճնող տողերըդ միշտ անէծք կը թափեն :
Դուն չես գիտեր այն նըւադն
Ուր կ'եռայ խինդն եւ արեւուն կը թըրթռայ
Վաժըշտութիւնն համբոյրի :

Դուն չես ճանչնար տաղերգութիւնը փեբեան ,
Որ կը ցայտէ մերկ հեթանոս վերարկուէն
Հին դիցուհւոյ մը նըման ,
Եւ կը թըռչի բարձրերն՝ ամպեր ցանելով
Ճենողկոյզի՝ ականթի » :

Ըսաւ նէ ինձ տակաւին . « Ո՞ւր ես ծընած ,
Քերթողուհի չարագուշակ , դըժպըհի ,
Ո՞ր վըհուկ կինն աղաջուր
Քեզ օրրոցիդ մէջ կախարդեց » . . . : — Պատասխանս .
« Ծընայ հիւղի մը մէջ ես :

Փըթթեցայ ես կուէն՝ տիղմէն : — Արեւուն
Ֆաղթանակին , տիեզերքին եռանդուն
Օրհնեղութեանց ընդմէջէն
Հասաւ ինձի թառանջներու արձագանգն
Հեռաստանէն ու մօտէն :

Սըրտիս վըրայ բարկ ու կարմիր անճրեւով
Կը կաթկըթէ արիւնն ընտրեալ մարդերուն ,
Որ կեանքերնին նետեցին
Ուր երերուն ազատութիւնը կ'ուզէր
Պատուար՝ մարտկոց կուրծքերու . . .

Դործաւորաց տուններէն ուր կը սեղմուի
Ամբոխ մ'յուզողաճ , բազմալըրդով , անհանգիստ .
Ուր վորշ դէմքեր բազմահայ
Որ քըրտնաթոր խոնջէնքին շահ հացին վրայ
Կը յարձակին սովալուկ .

Գործատներէն խաւարչուտ՝ ուր կը փռնչեն
Պողպատեայ հրէշ մեքենաները շարժիչ ,
Ուր մըզուելով օ՛ղը ժանտ
Վըտաւներէն , արի՛ւնը վարդ կը ծըծէ
Ծիւրախտներուն ոստայնանկ .

Գէջ ու նամէտ բընձնոցներէն թիւնալից ,
Ամուլ , անբեր ասրածներէ , դաշտերէ
Եւ տուներէ որմապատ ,
Ուր կը զոհուին արարածներ՝ այնքան հե՛ղգ
Ունաւորձ յանուն Աստուծոյ :

Ինձ կը հասնի փոխնիփոխ լացն ու ողբումն ,
Որ զիս անդուլ կը հալածեն անդադար
Յաւերժական , թաղծագին .
Զըղջիկ՝ թեւերը մուծին մէջ բաբախող ,
Ամպ՝ արեւուն մըթագնիչ :

Բերկրանք ու գեղ կը փախչին իմ առջեւէս ,
Կը փախչի լոյսը նորածագ , կը փախչի
Սիրոյ յանդուգըն սրարբումն
Եւ ըզմայլումն ու կախարդանքն համբոյրին ,
Միայն ցաւն ի՛նձ կը մընայ . . .

Բայց ցաւ մ' ուր չի կըքիր եւ չի՛ տւր տեղի ,
Եւ կըռուելով կը բարձրանայ Աստուծոյ .
Աստուածային զօրութիւն ,
Որ Պրոմէթէսը շըղթայուած զօրացուց
Քարոժայուն վրայ վայրի .

Ու նըսեմ երգըս տըխրագին կը թըռչի
Գունաթափած ամբոխին վրայ ուշադիր ,
Ինչպէս կ'իջնէ սկայօրէն
Խոցուած արծիւ մը սառնոցին վըրայ՝ ուր
Կը կարծրանայ սառն յաւէտ :

ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

Կ'անցնին կռու՝ հո՞ծ՝ խոժողադէմ, թաղծալից ,
Գլուխներով հոլանի..

Նընջեցեալին արկղն է համակ ծածկըւած
Երկայն, ծըփուն ու սեւաթոյր քօղերով :

Վիշտ մը խոհուն՝ խորշում ընդ մէջ կը գըծուի
ձակատներուն վըրայ խոր .
Երկինքը զուր վերէն վրանին կը ժըպտի ,
Կը հոսի լուռ արցունքն, ո՛չ ոք կը սըրբէ :

Ան կըծկըւած ու ջախջախուած կը հանգչի
Հեծաններուն մէջ գամուած :
Տանիքին վրայ կ'աշխատէր՝ երբ խնալով
Գլուխը կոպճուտ ճամբուն վըրայ ճաթեցուց :

Լի յոյսով , լի կեանքով մ'առնոյ՞ք ու՞ կարշնեղ ,
Ձըքնաղ նըման տիտանի՝
Ինկաւ — Արդ ձեռքը գալարուն ու ցըրտին ,
Կը սեղմէ սիրտն հէք ալրիի մ' հալեւմաշ :

Եւ կը տանի զայն օթարանը դըժնէ
Մոռացութեան եւ քունի : —
Սարսափելի մատին ներքեւ Աստուծոյ
Կ'անցնին սեղմ՝ հո՞ծ , խոժողադէմ, թաղծալից :

Եւ կ'անցնին — Ո՛վ բախտ . . . Ի՛նչպէս ի՛նքը մեռաւ ,
Գուցէ իրե՛նք ալ մեռնին :
Ձինուոր է ինք սարակն՝ անոնք գիտեն զայն ,
Կուրծքը կ'ուռի , կը ներկուի դէմքը մահով :

Անգամայաղթ են եւ սըրտոտ եւ ունին
Նպատակ մ' իրենց երազին ,
Տընակ մը շէն եւ ընտանիք մը զըւարթ .
Եւ գուցէ վաղը տանիքէ մ' խնան վար ,

Գործատուին մը շառաչուն դղորդին մէջ
Կամար մ' յանկարծ փըլչելով .
Բայց մեռնողին ձիւն ո՛չ ոք կը լըսէ ,
Ձահողութիւնը վեհ ո՛չ ոք կ'ըմբռնէ :

Մեռելներուն տեղը ողջերը կ'ելլեն ,

Տեղիք կու տայ սուգն յոյսին .

Յառաջացող բանական անթիւ է՝ անհուն ,

Որ պարտեալները կոխելով կ'անցնի զուարթ :

Եւ ինչպէս լուռ փոսերուն վրայ կը վարդէ

Մանուկներու պարն հըրճուող .

Կ'անցնի ամբոխն անդիտակից , բառաչող ,

Նըշխարներուն վրայէն ինկած զոհներուն :

ԲԱՐԻ ԼՈՅՍ, ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

Դուռըս բախողը ո՞վ է . . .

Թըշուառութիւն , բարե՛ւ . ինձ չե՛ս աղդեր վախ ,

Մեռած կընոջ մը պէս պաղ

Մըտիւր . ես քեզ կ'ընդունիմ խի՛ստ 'ւ ապահով ,

Նայէ՛ , ցընո՛րք անակուայ , վտի՛տ թեւերով

Երեսդ ի վեր կը խընդամ :

Ձե՞ քաւեր դեռ , յառաջէ՛ ,

Ո՛վ անիծեալ ցնորք , յառաջէ՛ դուն ուրեմն ,

Եւ ինէ՛ յո՛յսըս շոպէ .

Կուրծքըս կուածագ ճապուռներովըդ փորէ՛ .

Տարածէ՛ թեւըդ ցաւերու մահճին վրայ՝

Ուր մայրս ահա կը մեռնի :

Կը զայրանա՞մ . ի՞նչ կ'արժէ .

Իմն է առոյգ հասակը , կեանքը իմն է .

Աղետաւոր կըռուին մէջ

Պիտի չտեսնես , չտեսնես դուն դիս ըսպառած .

Տաղնապներուն , փլատակներուն վրայ ցիւցունը .

Կը շողան քսան տարիներս :

Ինչ պիտի չըշորթես

Աստուածային ոյժն որ սըրտիս մէջ կ'եռայ .

Չոտնակապես պիտի դիս

Ձիս հետն առնող տանող հրոսող թռիչքին մէջ .

Կըտուցդ անզօր է : — Ո՛վ մախիղ դեցուհի ,

Ես իմ ճամբաս կը քալեմ :

Տես աշխարհի մէջ հոն վարն ,

Արփենի ո՛րքան լոյս եւ ո՛րքան վարդեր ,

Ձուարթ երկընքին տակ լըսէ

Իերկրապատար արտայտներուն գեղգեղներն .

Ի՞նչ փայլակում գաղափարի , հուսատքի ,

Ո՛րքան շաչիւն թեւերու . . .

Աւարդ մեղե՛ր անարիւն ,

Որ կը սաքրիս կընդուդիդ մէջ արջնաթոյր ,

Երակներուս մէջ արի՛ւն ,

Արի՛ւն ունիմ գեղջկուհիի՝ հրո՛ւտ ու խըփտ ,

Վիշտ , ողբ , զայրոյթ կոխոտելով ընդաթուր

Կ'ընթանամ դէպ ապագան :

Աստուածացնող աշխատանքն ,

Որ կը վարէ ամէն ինչ վեհ մահանով ,

Դաշնակութիւն , եւ երազ ,

Յաւերժական առուգութիւնն արուեստին ,

Կապոյտին ժմիւն ու բալասանը ծաղկեայ ,

Աստղեր , պաչիկ ու շողեր ,

Ասոնք կ'ուզեմ : Ո՛ր վըհուկ

Ձերդ մահադոյժ ըստուեր արփելոյն վրայ՝ անցիւր .

Կ'յառնէ ամէն ինչ յուսով ,

Եւ փռչերուն մէջ կը ժըպտի մանիշակն՝

Ու ես անվախ՝ կապանքներէդ զերծուպուրծ

Կը նուագեմ երգը կեանքին :

ԾԵՐՈՒՆԻ

... Եկեղեցիի մէջ:—

Աղօթէ՛— մէ՛ն մընջիկ ես:—

Ի՞նչ դադափա՛ր տըխուր դանդաղ քայլով դեզ

Հոս բերաւ, ո՛վ տըժ-դոյն ծեր:

Կը խօսի՞ մո՛ւթ եկեղեցւոյն մէջ գուցէ

Քեզ այն Աստուածն՝ որ քեզ մեծցուց, չուսուցուց,

Այն ահաւոր Տէրն որ կ'աղբէ քեզ սարսափ...

Կ'անցնին մըտքիդ մէջ կարգաւ

Յիշատակները փախըստեայ հասակին,

Կ'անցնին կարգաւ սառնօրէն.

Եւ դեղնութիւնը դըժխեմ հին օրերու,

Եւ քու կեանքիդ անագորոյն Դողգութան,

Մուրացկանի եւ ծառայի քու կեանքիդ:

Աղօթէ. քու հեռաւոր

Առուգութեանդ ուխտերն, յոյսերն ու սպարանք

Խամրեցուցին տարիներն:

Իսկ դուն վըստահ էիր— սըրտիդ մէջ կ'երգէր

Եւ կը խըթէր քեզ ամայի ճամբուն վրայ

Նախկին սիրոյ մ'աղնըւական երգն առայդ:

Այն ռիտերիմ, այն դըժնէ

Բախտին համար որ ամբարիշտ լուծի տակ

Կը ծըռէր դո՛ւխտը գուռով,

Քու ծաղրըւած, աըխուր, առայդ հասակիդ,

Գըրգլեակներուդ համար նէ քեզ կը սիրէր,

Եւ հեռքերուն հետեւեցաւ քու կեանքիդ...

Նըրբահասակ էր ու շէկ,

Եւ ճակատին վրայ գերդ ճաճանջ կը խօսէր

Իր սիրտը մեծ եւ ազնիւ:

Բաժնեց քեզի հետ բեռն հոգի, տագնապի,

Աղքատութեանդ խորուանքներն ու ամօթն,

Եւ աշխարհի արհամարհոտ դըժուրիւնն.

Յետոյ... քնացաւ: Ընկղղմած

Սնուշ տչուին կը փակէր քու համբոյրով,

Փաքիկ հարսնուկ թաղամած:

Ո՞ր կը փախէր... ո՞ր մարդին մէջ խորանդունդ,

Ո՞ր ծըւէնին մէջ երկնքին կը զօղէր

Բահեմուհիդ սիրտարփիկ ու խարտեաշ...

...Աղօթէ — մէն մընջիկ ես: —

Գաղափար շա՛տ տըխուր դանդաղ քայլըդ քեզ

Հոս բերաւ, ո՛վ դողդոջ ծեր:

Կը խօսի՞ մոռթ եկեղեցւոյն մէջ դուցէ

Քեզ այն ահեղ տէրն որ տըլաւ քեզ սակայն

Դըժբախտութեանդ աստե՛ն ժըմիտը նէրա...

Անդորրութիւն, փոթորիկ

Յընդեցան, օրդ ա՛լ իրիկուն է եղած,

Հոս ոչինչ չի՛ մընար քեզ:

Վրադ՝ մոռացիկ, ծառայ, խոտուած անարգութեամբ՝

Ողբնդժնեայ բախտի մը խրոխտ դաւադանն

Անդուլ ճընշեց ծանըր... սակայն սիրուեցա՛ր...:

ԲՐԻՉԻՆ ԵՐԳԸ

Կարծըր սուրն եմ որ կը ճեղքէ հողակոշտն.

Անդիտութիւն եմ եւ ոյժ:

Կը ճըչէ քաղցն իմ մէջս, արփին կը բռնկի,

Թըշուառութիւն եմ եւ յոյս:

Ես խաբաղանը կը ճանչնամ ատրաշէկ՝

Կիզանուտ կէս օրերուն.

Հովտին վըրայ ճայթող ճայթուող փոթորկին

Ամպերուն շեշտն ու սըլաք:

Ես կը ճանչնամ բոլորեն տղատ ու բեղուն,

Զորըս մայիսն յաղթական

Կը բըղխեցնէ դեանէն՝ բուրեան սասկներով,

Միջատներով, համբոյրով:

Գործովն ամէն ժամու , ամէն րոպէի

Աւելի սուր կը շողամ :

Համակերպուած , ամենազօր , տոկուն պինդ-

Կը հերձուի կա'րծըր երկիրն :

Խառնափնդոր , ցած տուներուն մէջ յուռի

Եւ կոշտ կոպիտ պտնատան ,

Ուր ճաթըռտած փեղկերէն ներս կը սողայ

Զըմեռական ցուրտ քամին ,

Ուր կ'որջտնայ անդործութիւնը կրակին

Խանձողին վրայ ճարճատուն ,

Ուանյազ մութախտը կ'արածի դալկահար՝

Նիհար՝ վըտիտ դէմքին վրայ ,

Ներս կը մըտնեմ ու կը նայիմ — Մեկուսի՝

Յայգին մէջ խոր եւ ահեղ՝

Որ կը փըռուի դաշտագետնին վրայ տառուկ

Եւ ծըխտումս սենեակին ,

Մինչ կը ցընցէ բըրնձնոցին տենդը բորբ

Կոշկոճուած էգ մարմիններ ,

Եւ չեն լըսուիր բայց թէ խաղերը խըռպոտ

Խորդացող խոնջ մշակներուն ,

Կը հըսկեմ ես , եւ իզձ մը զիս կը վառէ .

... Կ'երազեմ նոր արշալոյսն ,

Երբոր կանգուն զերդ գեղջկական ոսկեվառ

Զինջ ու փայլուն արեւուն

Որ կ'ընէ օդն ոսկեցընցուղ — ներշնչեալ

Ժողովուրդէ մը ճօճուած ,

Պիտի ելլեմ չըքնաղ կեանքով , կըրովով

Արգասաւոր բունծերէն :

Բայց պիտ' ըլլան սուրերը սուրբ արիւնէ

Եւ դըօշակները ճերմակ .

Պիտի սատկի տտելութեան օձը ժանտ

Հարուածներուն տակ հըզօր .

Եւ երկրէն՝ յագ ու կըշտապինդ հաշտ սիրով ,

Վարդ բուրելով քաղցրահոտ ,

Մաքրագործուած նոր՝ բոցանուտ աշխուժէն

Մըրցումներու եռանդուն ,

Մինչեւ կապոյտ երկինքն աղմուկ մը բոլոր

Մարդկային բիրտ ձայներու

Պիտի ելլէ իբրեւ օրհներգ մ' եւ հեծում .

« Խաղաղութիւն ... դո՛րծ ... հա՛ց ... »

ՊԱՐՏՈՒԱԾՆԵՐԸ

Հարկերաւոր, հաղարաւոր, բիւրաւոր,
Անծայրածիր խումբեր են :
Ունին շարքերը խուռնախիտ՝ հեռաւոր
Որոտներու դուրդը խուլ :

Կը յառաջեն հիւսիսի խիստ հովին տակ
Զուգաչափ՝ յամբը քայլով :
Մերկ է գլուխին եւ ըզգեստին՝ տառատուկ,
Տենդոտ նայուածքը իրենց :

Զիս կը փընտռեն անոնք :— Հասած են բոլոր :—
Ծըփծըփալով եբը ալեք՝
Կերպարանքներ գորշ եւ դէմքեր հալումաշ
Զիս կը պատեն խուռներամ,

Զիս կը սեղմեն, զիս կը ծածկեն, կը բանտեն,
Կ'ըսեմ շուռքերը կերկեր,
Լալօնքն երկայն՝ որ կը հընչէ մուլթին մէջ,
Հառաչանքներն, յիշոցներն :

« Կու գանք, կու գանք մենք աննեցուկ տուններէ,
Մահիճներէ անհանգիստ,
Ուր ընկճըւած մարմինը քիչ քիչ կը քած
Կը կորանայ կը մեռնի :

Կու գանք անեկ փողոցներէ, որջերէ,
Եւ խորշերէ թաքթաքուր,
Եւ կը ձըգենք երկրի վրայ ստուե՛ր մ' անհեթեթ
Վըտանգներու եւ սուգի :

Փընտռեցինք մենք մտաւորական մ' հաւատքի,
Եւ անիկա մեզ մատնեց .
Փընտռեցինք սէրն հաւատացող, յուսացող,
Եւ անիկա մեզ մատնեց :

Փընտռեցինք գործը վերածնող՝ կազդուրիչ,
Եւ անիկա մեզ մերժեց :
Ո՛ւր է ուրեմն յոյսն, ո՛ւր ոյժ... գըթուլթի՛ւն...
Մենք պարտուածներն ենք բոլոր :

... Մեր շուրջն ու վրան՝ ոսկեղէն , մեծ ւոյսին մէջ
ձաճանջագեղ տրեւումն ,
Կը թըռչի ճա՛յթ ի ճայթ ւայն երգն հըրճուագին
Աշխատանքի , համբոյրի :

Օձ երկաթեայ , շողին կ'անցնի թընդորոտ
Կամարին տակ լեռնային ,
Ռազմիկ փողով արուեստն հրաւէր կը կարգայ
Քաղուկներուն , միտքերուն :

Քիւր բերաններ սիրով իրար կը փնտռեն
Խանդաղակաթ՝ կաթոգին ,
Կը խոյանան հազար վեհանձըն կեանքեր
Հալոցներում հրալուցիկ :

Եւ անօգուտ ենք մենք... եւ ո՞վ նետեց մեզ
Այս դժժնդակ երկրին վրայ ,
Ո՞վ մեզ զլացաւ սըրտին հաւաքը , եւ ո՞վ
Մեզ կը խըւէ , կը զգեսնէ... :

Վրանիս ի՞նչ ոխ կը ծանրանայ... Անծանօթ
Ի՞նչ ձեռք ըզմեզ վըտարեց...
Կոյր բախտն ինչո՞ւ մեզ կը գոչէ . զո՞ւր : — Դթութի՛ւն ,
Մենք սլարտուածներն ենք բոլոր » :

ՁԵՌՔ ԱՏԱՄՆԱԽԱՌՆՈՒՄԻ ՄԷՋ

Փոկն հիւ կու գայ , կը ճըռընչէ մեքենան .
Աշխատանքէ անխոնջ՝ երգեր բերկրակց
Կը հընչեցնեն գործաւորք :

Բայց ճիշ մ' ահա կը բարձրանայ խօսկան ,
Եւ կը թըլի բզրկառոյ կաղկանձն երէի
Անտառին խորքը խոցուած :

Խառնում մը սո՛ւր ատումներով կը կըրէ ,
— Չուառական կին , խարտիշագեղ , կըրճատուած...
Յապաւուած ձեռք մը իր մէջ :

Փոկն հիւսկու գայ, կը ճըռնէ մեքենան .
Գործաւորները սակայն ձայնն իրենց բերտ
Չեն ճըգեր ո՛ր երգերու :

Կը կայլակէ արտասուախառն քըրտինքն .
Հեռուն շարժիչը շառաչուն կը պատմէ
Տըխրազդեցիկ զըրոյցներ :

Եւ կ'երեւայ տնդուլ պըզտոր աչքերուն ,
— Խարտիշագեղ ու կըրճատուած դժբախտ կին . . .
Այն յապաւումած՝ խըզուած ձեռքն :

ԿԸ ՇԱՌԱՋԷ ՄԵՔԵՆԱՆ

Կը շառաչէ մեքենան — Շա՛յը պերճ՝ լայն
Կը բարձրանայ դուալով .
Ձերդ անգղ հըղօր՝ որ դէպ ամպերն ոսկեղէն
Կը սաւառնի օդահերձ :

Կը շառաչէ մեքենան . — Ճի՛շն է վայրագ
Անո՛ր որ շունչն աւանդեց
Ատամներուն մէջ իր, անո՛ր որ առոյգ
Կեանքը թողուց ջարդուփշուր :

Կրակի, փոկի, պողովատի, մամլակի ,
Պարոյթներու ահեղ տէր .
Բընչող փռնչող հըրէշն՝ արթուն տեղւոյն մէջ
Կը սնի անհուն խօշիւնով .

Մոլիւ , քըրքջալ , բռնկի՛լ հըրուտ , դանդաղիւ ,
Սանձուիւ ճռինչով , կանգ առնել ,
Վերյարձակել , քակուել , ղըրկել դէպ երկինք
Հռուռան՝ հռուռան նախազգած .

« Ախոյեաններ դուք ապագայ գործերու »
Ազնիւ ազոնն իջէք , օ՛ն ,
Սղոցի , բըրջի , տապաւններու , սըւինի
Ձեզ կը կանչէ կապն համեստ :

Կեանքով եռուն ղեռուն երակն ուռուցիկ ,
Դէմքն արեւէն համբուրուած ,
Շընչելով զուարթ սիւքերու բոյրն անուշակ ,
Սընած հողէն արգաւանդ .

Յանդըզնեցէք , ո՛վ նոր սլացքի ըմբիշներ ,
Ձեզ կը սպասէ դարն աղատ . . . »
. . . Կը շառաչէ մեքենան . շեշտ կը սլանայ
երկինք հռուռան նախազգած :

ԳԵՂԶԿՈՒՂԻ

Կ'ուտրուի թելը , կըկոցներն հիւ կու գան ,
Տասնութ տարու եմ՝ կ'երգեմ .
Ունիմ կարկահ մ' ու սէր մ' եւ զոյգ մ' ազուոր աչք .
Ճամկաւէտ է զգեստըս եւ չե՛մ ճանչնար լաց :

Եթէ իմ շէկ մաղերուս հիւսքը քակեմ ,
Ուր կը շողայ նշոյլ մը ջինջ ,
Ինձ սեւեռուն նայող սչուին կը բռնկի
Կայծով մ' եւ կուրծքն ալ ցընցումով մ' ելեկտրեայ :

Կ'անցնիմ անփոյթ սակայն՝ քըթին խընդալով
Փորձիչներուն շաղակրատ .
Կը պահեմ իմ սիրոյս բոլոր համբոյրներս ,
Ձ'արժեր ժըպիտն անոր աշխարհն համօրէն :

Կը սիրեմ զայն .— դարբնոցին տէրն է անի ,
Ինքն է մուրձին թագաւորն ,
Ուժեղ ու բարձըր , կաշմեռուն ու չըքնաղ ,
Որուն քով ես փոքրիկ աղջիկ մը կը թուիմ :

Երբ կը ծեծէ անի երկաթը հրաշէկ՝

Հընոցին դէմ բոցաբորբ ,

Եւ կըրտակին ցուքերն ունի դէմքին վրայ ,

Եւ պարանոցը մերկ մերկ կ'ոյտնու ուռուցիկ ,

Կ'ուռեցընէ հըպարաութիւն մը սէգ զիս ,

Եւ կը մոռնամ ամէն ինչ .

Սնիկա իմ դեւս է , ինչպէս իմ Աստուածս ,

Եւ լսի ինծի , ինծի համար կ'ուզեմ զայն :

Եւ մանաւորիս մէջ եթէ զինքն ըսպասեմ ,

Ու ժամն անցեր է արդէն ,

Մամլակ մ'իւր մէջ կը խեղդէ շունչնս կարծես

Եւ հոս ծոցիս մէջ դըժնիկ ցաւ մը կը զգամ :

Բայց սանդուխտն վրայ կը հընչէ քայլ մ'արդէն ,

Եւ կը բացուի դուռն ահա . . .

Կը ճերմըկի շուրթըս , ձեռուիս կը դողայ ,

Բայց թեւ ունին ոտքերս առջին վազելու . . .

Փռշիւնս սեւ եւ տարփանքէն լուսաշող ,

Յոգնած դադրած եւ ժլատուն ,

Ձիս իր ուժեղ տարփոտ գըրկով կը սեղմէ ,

Եւ իր սըրտին զարկը սըրտիս վրայ կը զգամ . . .

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԾԱՂԻԿ

Դուն զայն տեսա՞ր երբեք . . . պըղինձ կը թըւի

Կարծես իր մորթը սեւուկ ,

Մերկ յարդի վրայ կը պառկի սյս դեցուհին ,

Աստուածուհի մը խօլական ու խանձած :

Միշտ կը ժլատի , 'ւս'յնքան ճերմակ է ակւսն

Եւ շըրթունքն ա'յնքան կարմիր ,

Որ կը գըրգռէ քեզ համբոյրի — Սըրտիդ մէջ

Հուսեղ աչքին մեծ թովչութիւնը կը զգաս .

Եւ ամբոխու՞մ մ'որ չես կըրնար բացատրել ,

Կը ճանկէ քո'ւ աղիքներդ :

Բայց ան աղուոր ըլլալն երբեք չիմացաւ ,

Եւ կը սիրէ երկրի վըրայ միայն զիս . . .

Ամէն իրկուն՝ ան առանձին կը սպասէ
Ինծի ճամբուն այն անկիւնն ,
Երբ կը տեսնէ զիս՝ իր աչուին՝ կը վառի ,
Եւ իր ճայնիկը մեղեդի կը դառնայ ,

Եւ ականջիս հազար բաներ կը հրծծէ
Ամէնքն ալ խենդ ու սարղուկ —
Եւ իր սրբտին արագ տրոփիւնը կը դգամ ,
Եւ սիրակաթ շըրթներուն շունչը տաքուկ :

Եւ ես թէեւ ըլլամ հարուստ մի միայն
Զոյգ մը կարշնեղ բաղուկով ,
Կը զգամ որ ան քովս երջանիկ պիտ' ըլլայ ,
Եւ ոչ ոք զայն պիտի կորզէ այս գըրկէն . . .

. . . Գիտե՞ս . . . ըսին օր մը թէ զինք կը խաբեմ ,
Ախոյեանին անունն ալ
Ըսեր էին իրեն — Լըռիկ կը մեկնի ,
Մազերը ցա'ն ու ցիւր եւ շունչը թասուն :

Զայն կը տեսնէ , կը սպառնայ , մա'ղ կը փետէ ,
Դէմքը կ'աւրէ խածուածքով .
Զըւանաբեկ անզուսպ ձիու մը նըման
Իր բարկութի'ւնն ամբողջ անսանձ կը վարէ :

. . . Երբ կը դառնամ իրկունն՝ ինծի կ'փաթթըւի
Բոլորովին դող ելած ,
Եւ իր ամէն ցասոյթ մարող ճայնիկով
Եւ աղերսող ու թաց աչքովն իր խոշոր ,

Անսեթեւեթ , դիտարուի , երկընչոտ ,
Զընադագեղ՝ տարփանքէն ,
Խոնարհ նըման դերուհիի սիրաբորբ ,
Մոգէչ , դիւթիչ ինչպէս ծաղիկ նորափթիթ ,

« Իերէ՛ ինծի » , կը մըմընջէ , — իր ձեռքով
Զիս գըգուելով սիրակաթ —
« Զիս մի՛ լըքեր , ինչ հեռու մի՛ փախչիր . . .
Վըրէժս առի վասընդի քեզ կը սիրեմ » :

ՀԵՔԱՆՈՍ ՀԱՄԲՈՅՐ

Ոսկեփողփող հասկերուն միջեւ, հանդէպ հրատուջոր
Արեւակին որ ամբողջ հովտին կըրակ է տըւեր,
Ակօսին մէջ ծըխամած
Նէրա տաքուկ բերանին վըրայ համբոյր մը դրոշմեց:

Երկինքն անամպ կը ժըպտի, կը ժըպտի հասկն ոսկեթոյր
Յափըշտակուած ամուլին.
Մաքուր, առողջ համբոյրին շուրջն օրհնեբզներ կը կարդայ
Համաշխարհի կեանքն հըղօր ու կտրովի շեշտերով:

Արիւններանդ շափրակները կը բուրեն նորութիւթ,
Զերդ տարփանքով սըրթացող եւ հատկըլեալ բերաններ,
Թուրմ, թաթաւուչ օդն ի վեր
Կը բարձրանայ ծաղկաւէտ երկրին նըւազը ցընծուն:

Կ'ողջագուերուն ժըպտելով կանանչին մէջ կենդանի
Սիրահարներն առոյգ վոյգ,
Երծեռնակի մինչ գեղգեղն հեռուն կ'երթայ կը կորսուի
Երկինքներու կապուտակ կամարին տակ դըմբեթարդ:

Եւ ամէն տեղ ծըմակին մացառներուն մէջ թաւուտ,
Երազիկներու բաժակին մէջ ու խարտեաշ հունձքերուն
Եւ թաքթաքուր բոյներուն,
Կ'եռայ համբոյրն որ կու տայ կենդանութիւն բեղմնաւոր:

ԱՐԱՐ ԶԻ

Բացաստաննե՞րը կ'երազես դուն գուցե
Դեղին , եւ կամ գուցե մորգե՞րը սօթուտ
Արեւակէն խանձոտած :

Աւազուտնե՞րը լսյն խարշող կըրկներեւ ,
Վրընջող յանդուգըն ձիերու արշաւնե՞րն
Հայրենական հողին վրայ :

Երբ կը ցընցես թաւ բաշերուդ կոհակներն
Ու կը դոփէ հողը թաթուլըդ ուազմիկ
Ու կը խաճնես դուն պախուցդ :

Երբ կը վրընջես խըխընջիւնով մը վայրի ,
Ճամբորդութեան մը նոր փափաքն յանկարծոյն
Կը բըռնկի ծոցիս մէջ :

Վըճիտ մարդերն իս կը քաշեն՝ չե՞ս գիտեր .
Զե՞ս գիտեր զիս կ'առին քնեն ջինջ աւազներն
Արեւակէն խանձոտած :

Եկո՛ւր , որ ես ճապուկ դաւակըդ ցատկեմ .
Թուիս երիվար , դռթէ՛ դռթէ՛ թընդատրոփ ,
Եւ գետիկները լափէ . . .

Փախիւր դիւրերը լըճացած մէգերէն ,
Մարդերու այս անարգ գրոհին վըրայէն
Վազէ՛ վարգէ՛ քառատրոփ :

Սրտվար թռիչքիդ մէջ թաւուտները ձեղքէ .
Փախի՛ր , հովտէն՝ պուրակներէն արշաւէ
Ազատ եւ տէր թագաւոր :

Զըգէ ետեւըդ անդունդները վախուտ ,
Ուռած հեղեղն ու պատատուկը սողուն ,
Կոխէ՛ ծաղիկն առաթուր :

Մ'ն , միշտ յառաջ , եթէ երկայն է ուղին ,
Մինչեւ որ հետըդ փոշիին մէջ իյնամ ,
Ո՛վ իմ նըժոյդ օղապար . . .

Ո՛վ հանդարտիկ իրկուններու բոցեր վարդ ,
Ո՛վ նըրբենի արմուկենեաց տեսիլներ
Յոլացած ծոցը ծովուն .

Ո՛վ ժայռուտ՝ կոշտ կիսադէմքեր լեռներու ,
Ո՛վ խաժագոյն հորիզոններ՝ թըրթըռուն
Արարական վէպերով . . .

Կը ցընցըղկէ կայծեր աւաղը հրանուտ .
Ահմէ՛տ , վարդէ . . . պախուկցաթափ ոտնատրո՛ւի
Դընդեւնն ա՛լ կանգ չառնէ թող .

Դէպ անծանօթը խոյացի՛ր , սըլացի՛ր .
Բռո՛ւնցքս ամէնուն՝ եթէ փըչէ երեսիս
Աղատութեան հովն անուշ . . .

ՔԵԶ ՄԻԱՅՆ

Հոս . . . քեզ միայն , քեզ միայն — Ո՛ր , թոյլ տո՛ւր , թո՛յլ
Որ սըրտիդ վրայ զեղում բոլոր հեծումներս
Տարիներէ հետէ կուրծքիս մէջ կուտուած ,
Բոլոր հոգերն ու տենչանքները թաքուն . . .

Արտասուքի պէտք ունիմ :

Քու բարտխուն ծոցիդ վրայ , ո՛հ , թոյլ տո՛ւր , թոյլ
Որ հանգչեցնեմ ես իմ գըլխիկըս յոգնած ,
Ինչպէս ճընճղուկը երկընչոտ՝ թեւին տակ ,
Ինչպէս ճըղէն քաղուած վարդիկը բոսոր . . .

Խողտղութեան պէտք ունիմ :

Երիտասարդ ճակտիդ վրայ , ո՛հ թոյլ տո՛ւր , թո՛յլ
Որ ես ճընշեմ շըրթունքս հրավառ ու դողդոջ ,
Ու ես հըծծեմ քեզի այն խօսքը միակ՝
Որ վայրկեանի մ՛ի համար քեզ ինձ շըղթայէ . . .

Ո՛հ պէտք ունիմ ես սիրոյ :

ՔՈՅԼ ՏՈՒՔ ՄԱՆԿԱՆՑ

Ո՛հ, երբեք Դժբերքի Դժբերքի Դժբերքի . . .

Լ. ՆԵՐՍԷՍ

Եթէ երբեք գլուխն ուղիւ մ'աւանդի
Կամ թէ զըւարթ եւ անտարբեր երկրի վրայ
Լըքուած թողուած անտէր տըղու մ' հանդիպիք,
Դէմքը տըժգոյն եւ աչուքները շըւմոր ,

Որ մօր մ' համբոյրն ու խրատն ըլլայ կորուսած ,
Եւ դադարի մը վըրայ լայ յիշատակն
Ամենէն սուրբ եւ ամենէն սիրելի ,
Ո՛հ, զայն ինձի՛ բերէք . . . Որդիս պիտ' ըլլայ :

Զայն պիտի քովս պահեմ յաւէտ : — Իրիկունն
Իր թաթիկները խաչաձեւ պիտի դնեմ ,
Ըսելով հետն՝ իրեն համար ցած ճայնով
Դեղեցկագոյն տարիներու աղօթքիկն :

Իրեն ըսեմ պիտի հեղիկ խըստութեամբ
Բարձրացուցիչ ու միխթարիչ խօսքը ես ,
Իրեն համար պիտ' ունենամ իր մեռած
Մօրկան գընդուանքը նախանձոտ եւ արթուն :

Կեանքն աշխատանք է պիտ' ըսեմ ես իրեն ,
Խաղաղութիւնն է պիտ' ըսեմ ներսան մէջ ,
Ինչ որ արդար է , ինչ որ մեծ ու բարի
Իր քաղցր հագին պիտ' անոնցմով զարգարեմ :

Մըտածման ո՛րժի՛ գոր Աստուած՝ ինձ տըւաւ ,
Պիտի հեղում բոլոր անոր մըտքին մէջ ,
Պիտ' անոր մօտ հանդարտօրէն թօթափէ
Իր ծաղիկները կեանքս ամիսի ու դունատ :

Մինչ ես մէտ դէպ ի մոռացոնք՝ պիտի դնեմ
Գլուխըս գըղակ եւ աչուքներս՝ ակնոցներ ,
Ան պիտի վսեմ ձըկտումներով բարձրացնէ
Իր բաղուկներն յոգնութեան , սի՛րտն առ Աստուած :

Պիտի վըստահ քալէ ան դէպ արշալոյս ,
Տիեզերքին մէջ կենսական ընդիս ունում ,
Անհանդարտ՝ ժիր ճընճղուկ դարձած դէպ արեւ ,
Արեւուն մէջ փըթթող ցօղուն նորաբոյս .

Եւ ես պիտի խաղաղութեամբ մեռնիմ , ե՛ս ,
Զի պիտի զո՛ւր կըրած չըլլամ , զո՛ւր սիրած .
Եւ զաւակի մ' ու զինուորի մը կուրծքէն
Պիտ' հառաջանք մ' իյնայ շիրմիս վըրայ բաց :

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ՕՐՕՐ

Երբ՝ երջանիկ մանուկ՝ քունի փափաքով
Կը յանձնէի ես ինքըզինքնս բարձին ,
Երկայն ցայդերն իր ասեղին վրայ ծըռած
Կը հըսկէր մայրնս արթուն :

Ան երգելով կը հըսկէր — քա՛ղցր ու գողտրիկ
Ըղձանուշի մը սիրուն երգն էր կարծես .
Ոյր յիշատակն աղօտ դեռ եւս կ'ամոքէ
Իմ մէջս հոգիս խռովայոյզ :

Կը ցընդէին լուութեան մէջ յա՛մըր նօթերն՝
Դողդըղալով կարծես ներքին քաղցրութեամբ .
Կը ցընդէին լայն մըթութեան մէջ մրափուն՝
Ինչպէս թեթեւ փայփայանք :

Կ'երազէի ստկայն ես : — Շուրջն օրրոցիս
Կը թեւածէր հրեշտակներու պար մ' հեզիկ ,
Ոսկեպըստի՛ չըքնաղ , մոռնուկ հոգիիս
Սիրոյ վըրայ խօսելով :

Ա՛լ չես երգեր , բայց սառուցիկ ձմրան մէջ
Անգութ խարուանքը կը ճողքէ անողոք
Խոնջ ծերութիւնդ եւ ապիկար՝ փըշըլւած
Երիտասարդ իմ հասակս :

*

Որդ մայր իմ չե՛ս երգեր այլեւս : — Մի առ մի
Յընդեցան խինդ՝ բերկրանք — անդորըր սակայն
Չուսուցեանց մէջ , թըշնամանաց ժանտ բախտին
Չըկարդացիր բնաւ անէծք :

Բայց ես սըրտիս խոր՝ դժժընդակ ցասումով ,
Ե՛ս կը պարսեմ նենգ սլաքներուն դէմ բախտին ,
Քարուակաւքին , եւ չուսուցեան ուշադրարհի
Մարտահրաւէր մը խըրոխտ :

... Սակայն երբ իմ տըժգոյն ու խիստ ճակատիս
Կը նայիս , ո՛վ մայր իմ , լըռիկ ու մընջիկ ,
Եւ կարծես դառն յիշատակաց մէջ սուղուած՝
Կը հառաչես ետքն երկչոտ ,

Անուշութիւն մը հեռաւոր յուշերու ,
Դաշնակութիւն մը զարկերու գաղտ զանխուլ ,
Ձիս կը դըրգեն փընտուելու քու գըզուանքներդ
Բարեպաշտիկ , խանդակաթ :

Թերաստուերին մէջ քաղցր՝ անդորըր ժամուն ,
Քովիկըդ՝ քու նայուածքիդ տակ սիրակաթ ,
Քերթող ըլլալս պիտ' ուզէի մոռնալ . մա՛յր ,
Եւ դառնալ տղայ մը մոռնուկ :

Պիտ' ուզէի լըսել՝ դեռ յա՛մը օրօրներն
Որ օր մը ծուած օրրոցիս վըայ հանդարտիկ ,
Անդորրուէտ լայն մըթուծեան մէջ մրափուն
Կը յանձնէիր թուխ օդին .

Եւ քու ճակատդ համբուրելով ըսպիտակ ,
Համա՛կ սիրոյ տըխրութիւնով գունաթափ ,
Բազուկներուդ մէջ դերդ մանկիկ մը յոգնած
Նընջել՝ նընջել տակաւին :

ՓՈԹՈՐԿԻՆ ՄԷՋ

Երբ կը մեռնէ գիսաճապող փոթորիկն
Սըրտմըտութիւնն ու կը դեղնի մութ կապոյտն ,
Եւ Եւոլոս զերդ կատողի չուանաբեկ
Կը շըչէ բորբ փայլակներու շողիւնով ,
Պիտ' ուղէի փոթորկումին մէջ մըրըկին ,
Սըլաքներու մէջ ոսկի ,
Կորսուիլ համբուն , կորսուիլ հեռուն ու հեռուն
Այսպէս սըրտիդ վըրայ կիպ :

Երկնի ուերկրի ջերմագին այս տենդին մէջ ,
Հե'տըդ՝ մըղուած անհունութեան մէջ անծայր ,
Ըսել քեզ մարտն՝ հին ու կամշոտ , զոր իմ մէջ
Ձեռ կասկածիւր դուն եւ Աստուած չի գիտեր .
Շուրջըս հովին սոյն ու շըչումն , աղջամուղջ .
Մոլորցք , բոմբիւն , շառաչիւն .
Ոտքերուս տակ քանդում , գերփում , արհաւիրք ,
Գլուխըս սըրտիդ՝ սըրտիդ վըսյ :

ԼՈՅՍ

Խուրճ առ խուրճ կը հոսի
Հանդարտիկ օդն ի վար .
Կ'երգունէ , կը կայծէ ,
Կեանք կու տայ կանանչին
Բընքշենի զովութեան ,
Կը պըճնի ցընծագին
Երկընքի ուերկրի մէջ

Յաղթական , անըսքօղ ու տաքուկ :

Մարգրիտներ ծիծառն
Կը պարեն ալեաց մէջ ,
Հարսնիքներ՝ խարտեշիկ
Թիթեռի ու վարդի ,
Հեթանոս կեանքն անոյշ
Կը բըղխէ դուրս վըճիտ
Ծաղկներու համբոյրէն . . .

Կը ցընծայ 'մէն ինչ , սէ՛ր . . . կը գոչէ :

Յոյսն հոգւոյս մէջ կը զգամ
Կը հոսի քաղցրածոր ,
Ուրեւում անսահման
Խինդն՝ հըրճուանքը կը զգամ .
Իբր հոյւեր ծիծառի
Երազներ ծիծաղուն
Ճաճանչուն ու լուսեղ
Կը թըռչին հոլաթեւ . . .

Հարուստ եմ հանճարով , արեւով :

ՏԱՐ ԶԻՍ

Ո՛հ , տա՛ր զիս վե՛րը , լեռներու միջեւ վերն ,
Ուր սառն յաւերժ կը կարծրանայ շողշողուն ,
Ուր ճեղքելով հորիզոններն երկնագւոյն ,
Կը պարզէ իր հընչուն թեւերը արծուին .

Ուր տիղմ ու ցեխ չէ գետինն , ուր աշխարհի
Այլ եւըս չի՛ հասնիր ինձ ճայնը ժըպիւրհ .
Ուր նըւաղ ծանր ըզգամ , նըւաղ դժժընդակ
Զիս կորացնող կըքող այս չոր խաչին բեռն :

Ո՛հ, տար զիս վերն՝ ուր կտրենամ սիրել քեզ
կըծու սիւքին մէջ լեռնակուն , շուրջս արջտակ
Ու եղեւին , եւ գինովցնել սիրտդ՝ հոգիդ
ժըպիտներով արշալոյսի , գըգռւանքի . . .

Հոս մէ՛գը գորշ կը լըճանայ սըրտին վրայ ,
Բըընձնոցներուն մէջ կը մեռնի քերթութիւնն ,
Հոն վե՛րն ըզքեզ կ'ուզեմ սիրել , լեռներուն
Անմահ լուսութեան մէջ, ո՛հ, զիս վե՛ր տար, վե՛ր տար:

ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ՁԵՁ ԴԵՌ ԿԸ ՏԵՍՆԵՍ

Եւ սակայն ձեզ դեռ կը տեսնեմ, հէ՛ք խուցեր ,
Մաքուր , կոկիկ սենեակիկներ իմ մօրկանս .
Ո՛հ , իմ ծոցիս մէջ յոյսերու ի՛նչ ամբոխ՝
Երազածոխ կը մեկնէի երբ անկէ . . .
Եւ սակայն ձեզ դեռ կը տեսնեմ, հէ՛ք խուցեր :

Ո՛վ ջինջ մահիճ՝ ուր նընջեցի ես մանուկ ,
Խաղալիկներ սիրուն , չըքնաղ ծաղիկներ ,
Աստուածային զօրութիւնով ինձ անցած
Ապրիլներուն վրայ կը խօսիք քաղցրութեամբ .
Ո՛վ ջինջ մահիճ՝ ուր նընջեցի ես մանուկ :

Կը նորոգուի յոյսը սըրտին մէջ, սիրո՛ւն
Յիշատակներ, ճեղ նայելով — եւ հաւատքն
Հըզօր՝ չըքնաղ՝ կը կանչէ լուռ շըրթունքին
Ժըպիտն որ ես կը կ'աթծէի կորսըւած . . .
. . . Յոյսը սըրտին մէջ կ'արծարծի նորոգուն :

Հոս լըռութեան մէջ, մայրիկ, քովըդ մօտիկ,
Գըգուանքներուդ միջեւ գըլուխըս ծըռել,
Քու ծունկերուդ վըրայ դառնալ ճիղմ մանուկ,
Ըսել քեզի սըրտին անգուսպ թախիճներն,
Հոս լըռութեան մէջ, մայրիկ, քովըդ մօտիկ . . .

Ո՛հ, մի՛ թողուր զիս, մի՛ թողուր զիս երբեք,
Միակ ըսփովն իմ տըխուր քստն ամերուս . . .
Քովիկըդ մա՛յր, գիտես դուն զայն՝ կը մոռնայ
Հոգիս բոլոր զարհուրելի տաքնապներն . . .
Ո՛հ, մի թողուր զիս, մի՛ թողուր զիս երբեք . . .

Կը սըփռէ սիւքն անդորրութեան շունչ մ՛ հեղիկ,
Կը բաբախէ երկնակամարն աստղերով,
Եւ կը լըռէ ամէն տուայտանք մարդկային,
Կը լըռէ հովն ու կը նընջեն ծաղիկներն .
Կը սըփռէ սիւքն անդորրութեան շունչ մ՛ հեղիկ :

ԱՐՏԱՌՈ՛Յ

Կը քըստմընին տերեւներն յա՛մըր դողով .
Հովը հըծծող՝ լըռող կանանչ անտառին
Կը պատմէ այս պատմութիւնն :

Եւ կը սկըսի . «Անգամ մը կար ու չըկար . . .
Եւ դողալով հառաչակուլ սըրթանքով,
Կանանչ անտառն ուշ կը դնէ :

Աղջիկ մըն էր նէ թափառոտ ու հրաբորբ,
Կարմիր ունէր բերան ու շէկ ալ մաղեր,
Եւ կը կոչուէր Արտառոց :

Օր մը սիրեց. — եղաւ ստընգանք, քաղցրութիւն,
Եղաւ ժըպիտ ու զառանցանք, ստուեր ու փայլ
Դինովութիւնն այն սիրոյն :

Սպասեց ուրիշ օր մը, եւ ալ՝ չեկաւ ան .
Սպասեց երկար տրոփուն սըրտով ու լըռիկ ,
Եւ ան այլ եւրս չեկաւ . . .

Եւ այն ատեն ծռելով սուզուած դէմքը նէ ,
Ի՞նչ օգուտ կեանքն ըսաւ քըշել տանելէն
Սէրն երբ մեռած է ի սպառ :

. . . Անցաւ շքնչիկ մը սաղարթէ առ սաղարթ .
Անոր անհուն հանգիստի վրայ կը խօսէր
Ջուրը խորունկ ու վըճիտ .

Մոռացօնքի վրայ կը խօսէր . . . եւ կու գար
Ողբանդէր մըրմունջ մ' . Ամէն ինչ հանգաւ .
Սէրն երբ անգամ մը հանգաւ :

. . . Մեռանելոցն ուղղըւեցաւ սարսուգին ,
Պարզած բուռով անիծելով պաշտելի
Կուռք մը դրուծան՝ ուխտանենդ :

Ու նետուեցաւ իբրեւ արքշիւ : Ու ցիր ցունդ
Իր ծամերուն , տըխատուած ձիւն մարմնոյն վրայ
Ալիքը ցուրտ գոցուեցաւ :

Կը պատմէ հովն այս օրինակ : Թանձր ցայգն
Ամպածածուկ անտառակին վրայ կ'իջնէ ,
Որ քըսմնելով կը խոկայ :

Եւ կ'ելլէ հովն ահա տակաւ առ տակաւ ,
Կը կըծէ , Թա'փ կանցնի շըչուն ու շըրջուն ,
Թեւերը խրոխտ ծեծելով :

Եւ է ողբի մը ձայնը բարձր եւ ուժգին ,
Եւ է երկար ու հեծող կոծն անձկալից ,
Եւ կը դողայ անտառակն :

Են տրոփիւններ սաղարթներու , յուզումներ ,
Են բարկութեան խօսքեր շըչուն ու թըռչուն ,
Հեծկըլտանքներ ու հեւքեր . . .

Տըժգոյն ու մերկ՝ յիշատակի մը կառչած ,
Անտառակին մէջ մըրրկելով կը շըրջի
Մեռած կընոջ մը հոգին . . .

Եւ կարծես խիտ տերեւներուն ընդմէջէն
Կը հեծէ . Ո՛հ, չըկա'յ հանգիստ . . . Սէրն՝ ողջ՝ բո'ց
Մահուան մէջ՝ դա'ռն ըսալնգանք :

ԻՆՉՈ՞Ւ

Ա..

Մին քսան տարու է — դեղեցիկ, տարփածու,
Դաշնակաւոր երգերու քաղցը վարպետ,
Եւ իր հրավառ ու ներշնչուած շուրթին վրայ
կը ծաղկին ինձ համար նուագներ թըրթըռուն:

Ան որ թըռչուն քերթուածներով կը նկարէ
Սքանչելապէս դողար հըմայքները սէրին,
Ան յաղթըւած, դիւթուած մոգուած եւ հըլու
կը դողայ իմ առջեւ տըղու մը նւման:

Եւ կը մընչէ սա խենդ խօսքերն ոտքիս քով.
Փառքը պիտի տայի անուշ շեշտերուդ,
Քեզի համար, երկրի վրայ միա՛կ կուռքս ու տենչս...

Եւ արուեստին քաղցըրութիւնները միադէք,
Երազներ, ուխտ, ժըպիտ, աշխոյժ աւիւններ,
Բոլոր առջիս կը դնէ, բայց... չեմ սիրեր զայն...

Բ.

Կը ցըցէ միւսն իշխանաստատ իր ճակատն
Խնչպէս մըրըկին դէմ կաղնիի կոճը յաղթ,
Լուռ է — սակայն իր մէջ բոլոր կը կարդամ
Ձանխուլ քերթուածն իր խրոխտ ու սէգ հոգին:

Սիրոյ վրայ չի՛ խօսիր — սիրտ չը՛ներ գուցէ,
Բայց իր նայուածքը սուր՝ հրեղէն փայլատակ,
Գաղտ գըգուանքով մը ցաւագին կը կըրկնէ
Թէ կը սիրէ զիս, եւ թէ ես աղուոր եմ:

Երբ կըրճատ օրն ապակւոյն վրայ կը մարի,
Տըժգոյն դէմքիս վրայ պիշ՝ մտածկոտ կը տուայտի,
Եւ չի կըրնար ըսել ինձ, քեզ կը սիրեմ,

Ես կը ծըռեմ գինովութեամբ յոգնած դէմքս,
Եւ կը մըղէ տե՛նչ մը զիս ի՛ր թեւերուն,
Խնչպէս թըռչունը դողդոջ իր սուլակին:

ՄԱՐՏԱՀՐԱԻՒՐ

Ո՛վ գէր աշխարհ հաշիւներով՝ փաղկիտով
Մնած խորամոնկ քաղաքացւոց , ո՛վ աշխարհ
ձարպապարար սեծահարուստ պորտերու
Ուաղջիկներու պըչրասէր .

Ո՛վ աշխարհ դու կանաչախտեայ կիներու ,
Որ ժամ կ'երթան սիրահարնին դիտելու ,
Ո՛վ դու աշխարհ շնութիւններու , գողութեանց
Եւ խորտակուած յոյսերու .

Եւ դո՞ւն ես , դո՞ւն , ստախո՛ս աշխարհ՝ որ կ'ուզես
Դողնալ ինէ՛ դադափարի արեգակն ,
Եւ դո՞ւն ուրեմն , դո՞ւն թըզուկ վատշըւէր
Կ'ուզես թեւե՞րըս քըշտել . . .

Դուն կը սողաս՝ ես կը թըռչիմ , կը քոշքե՛ս
Դուն՝ ես կ'երգեմ . դուն կը սըտես , կը կըճես
Եւ կը խածնես , ես կ'անարգեմ քեզ . խանդին
Ինձ կը ժըպտի հըմայքն ոսկի . կը թաղուիս
Դուն՝ դարշութեան մէջ մախիզ :

Ո՛վ սագերու եւ օճերու գէր աշխարհ ,
Աշխարհ դու ցած ու վատ , եղի՛ր անիծեալ ,
Ես գէպ ի ջինջ աստղերն աչուիս պիշ կ'երթամ
Ճակատագրին ընդ առաջ :

Կ'երթամ ծարաւ լոյսի , անդէն ու մինակ .—
Եւ ո՛րքան դուն մընաս սկեպտիկ ու գըծուծ ,
Նոյնքան սիրոյ կանխագուշակ խօսքը հուր
Պիտի ժայթքէ իմ կուրծքէս . . .

Գնա՛ , գէր աշխարհ , գընա՛ ծաւի օդէն դուն
Պոռնիկներու եւ դըրամի ետեւէն .
Խարազանովն իմ բոցահուր տողերուս
Պիտի ձաղկեմ քու երեսդ :

ՈՂՋՈՅՆ

Կը մըտածեմ ըմբիշներուն վրայ բըխին—
Կըտրիճներուն, որ մեռնէն ամպին ու տօթերն
Անգոսնելով, կը խլեն այրած՝ խոշտանգուած
Բունծէն հացիկ մ'ողորմուկ :

Կը մըտածեմ ըմբիշներուն վրայ մուրճին—
Հանքին վըտիտ ու կորովի 'մբիշներուն,
Որ չարաշուք ու սեւ ստուերին մէջ անդուլ
Հառաչակուլ կը թասեն :

... Բոմբին մ'ահա կը զեռայ խուլ— կը փըւլն
Կամարն ահեղ շառաչիւնով պախալէժ,
Եւ է փոշի ամէն ինչ, կոյր վիհ ուերկայն
Հընհընուքներ ու մահեր ...

Բայց կը ճեղքէ կ'անցնի շոգին յաղթական
Ապառաժուտ լերան ծոցէն լայնահերձ,
Եւ կ'ողջունէ զայն յաղթանակ իր անցքին
Լուսապայծառ արեգակն :

Կը մըտածեմ գաղափարի հերոսներն,
Որոնց ազնիւ միտքը տենդոտ հոգով վառ,
Մարտիւրոսներ, պետեր, տըգէտ ամբօխին
Մէջ կ'որոտան ի գուպար :

Կը մըտածեմ արքնողն, յոգնողն ու մեռնողն
Անյայտ՝ անխուլ, եւ իմ ծոցէս կը պոռթկայ
Բարձր աղաղակ մը գոչաւոր երկրի վրայ.
Ողջո՞յն ձեզ, ո՛վ հըզօրներ : —

*

Ողջո՞յն ձեզ, ո՛վ երկաթ կուրծքեր անշապիկ,
Պինդ մարմիններ մրկնեղ՝ կարշնեղ բաղուկներ,
Գործաններու խաժամուժին մէջ մըռնչուն
Վաստակաբեկ ու խոնջած :

Դուք՝ դուրս խրոխտանքը սըրբազան կը վառէ
Աշխատութեան , եւ պիտ' անոր մէջ մեռնիք ,
Մ'ըտածուի ու տապալի եւ ուռի
Ժիր ըմբիշներ , ողջո՛յն ձեզ :

Կ'անցնին խոժոռ երեւոյթով առջեւէս
Կիսադէմքեր բռնուորներու դալկահար ,
Կ'անցնին նաւերը կողկոճուած՝ բախումէն
Շըղթայազերծ մըրըրկին .

Եւ խոնջ մանչեր ու ճակատներ ալեւոր ,
Անկերպարան դէմքեր , կըրճատ մարմիններ ,
Եւ անըսպառ շարքեր տըրած՝ փըլփըլկած
Ու գունաթափ ամբոխի :

Կը լըսեմ շա՛ւ մը ձայներու հեռուէն ,
Բահի , մուրճի եւ տէգերու հարուածներ ,
Ես երկրին կեանք տըւող շունդին մէջ բըռնող
Կ'երգեմ ազատ համարձակ :

Քեզ կ'երգեմ , ո՛վ ցըրուած՝ ցաւոտ մարդկային
Մեծ ընտանիք . . . գընա կըռուէ՛ եւ յուսա՛ ,
Փորձէ՛ , ջանա՛ , եւ մի՛ առներ կանգ երբեք ,
Որովհետեւ կարճ է կեանքն :

Աշխատութեան կռիւներուն վրայ , գըլխուն վրայ
Յաղթողներուն , պարտեալներուն օրհասին ,
Վըճիտ նայուածք անմահական Աստուծոյ
Կը նըշողէ արեգակն :

ԳԹՈՒԹԻՒՆ

Ո՛ր Տէր , որ ինձ կը նայիս
Մութին մէջ , քե՛զ կը կանչեմ ,
Պղնձ կոշնակն հեռուէն
Կ'զարնէ ժամերը ... Ուշ է .
Կը պարզէ ցայգը թեւերն ...
Հիւանդ մօրկանս սնարին քով
Ծուռը դըրած՝ ջրլաճիգ
Կ'աղօթեմ ես , կ'աղօթեմ .
Գըթութի՛ւն ...

Անշարժ հող-գոյն դէմքին վրայ
Կարծես պատանք մը կ'իջնէ
Աստուած ստուերին՝ պարապին ,
Որ Գողգոթա բարձրացար ,
Որ խաչն ուսովըդ տարիւր ,
Որ պսակուեցար փուշերով ,
Մըտիկ ըրէ իմ ձայնիս ,
Հոսկ կատարածն հեռացո՛ւր ,
Գըթութի՛ւն ...

Տառապողին գըթութի՛ւն ,
Մահամերձին գըթութի՛ւն ...
Անողոր ցաւ , դուն ինչ
Ի՞նչ կ'ուզես , ի՞նչ փաթթըւէ ,
Ծրարէ՛ ցաւով , կորանքով
Իմ հէք քրտան տարիներս ,
Տագնապներու խորշումներն
Իմ ճակատիս վրայ փորէ՛ :

Թող ես սէրէ , բերկրանքէ ,
Ամէն բանէ զուրկ ըլլամ ,
Արցունքն ըլլա՛յ ինձ ընկեր ,
Միայն թէ մա՛յրըս ապրի ...
Գըթութի՛ւն ...

Գ Ն Ա՛

Դուն գեղեցիկ, մեծանձն, հըզօր, դո՛ւն ինէ
 Սէ՛ր կը խընդրես... Ո՛հ, նայէ՛:
 Բախտն եթէ քեզ կը բերէ յոյս ու բերկրանք,
 Ինքզինքըդ մի՛ նետեր նըսեմ՝ ճամբուս վրայ:
 Խաղաղութեամբ, սիրով հարուստ է երկիրն,
 Դընա՛, տըղայ, ես մարտն եմ:

Վըստահ հոգիդ աչքերուդ մէջ կը վառի,
 Եւ սէ՛ր կ'ուզես... Ո՛հ, նայէ՛:
 Մի՛ դուն ուրեմն ծունկերուս փաթթըւիր,
 Ինքզինքըդ մի՛ նետեր նըսեմ՝ ճամբուս վրայ:
 Բախտն եթէ քեզ կը բերէ յոյս ու բերկրանք,
 Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ, — ես մահն եմ:

Մօրկանըս գորշ եւ իմին թուիս գըլխուս վրայ
 Տեսայ փրթան գայրազին
 Տեղատարափը ջաղբին, հօրձքը մըրըկին,
 Եւ տաքնապները կոտեցին մի առ մի:
 Դըրգլեակներու մէջ՝ աղաղուն, անարգուած
 Լացի ցուրտէ ու քաղցէ:

Այսպէս մեծցայ՝ փակուած վիշտի մը մէջ ժանտ
 Լըռիկ մընջիկ ու մենիկ.
 Մեծցայ չորս կողմըս մութ եւ հոս սըրտիս մէջ
 Կատաղի բաղձ մ՝, ահեղ կարօտ մ'արեւու:
 Զանխուլ լացով ու լըքումով ապրեցայ,
 Կրեցի 'ւանէճք տեղացի:

Եւ մայրըս երբ կը մըտածեմ՝ զոր անյադ-
 Յաւ մ'յամբօրէն կը սպաննէ,
 Կը մըտածեմ տանըս ակութը մարած,
 Զըւարթ աշխարհն որ կը խայտայ կը ժըպտի,
 Ատելութիւն մ', ոխ մ'անըւած, մահազոյժ
 Կը պարզէ թռիչքն երգերուս:

Եւ դուն ինէ սէ՛ր կը խընդրես... Գնա՛, տըղայ,
 Մոռցիր զիս... Հե՛ս գետեր դուն
 Անձկութիւններն հըրատողը հոգիւս,
 Որ կըռուի մէջ է մըշտ եւ չ'ա՛մնքիր բնուս...
 Թող որ փախչիմ ես չըսիրուած ու տըժգոյն,
 Ուր բախտը զիս կը տանի:

Թող խիճերու եւ փուշերու մէջ փախչիմ

Մինչեւ որ կեանքը մեռնի ,

Թող ոք փախչիմ ես անդադար ու անվերջ ,

Տենդն արիւնիս մէջ եւ սըրտիս մէջ Աստուած . . .

Խաղաղութեամբ , սիրով հարուստ է երկիրն ,

Գընա՛ , Երզնայ , ես մարտն եմ :

Մերժեցի զայն եւ ըսի . « Բեզ չսիրեցի ,

Չեմ սիրեր . ի՞նչ կը փորձես :

Դուն պիտի ղիս չունենաս ողջ թէ մեռած :

Պատասխանեց . « Կը սըտես » :

Զայն մերժեցի եւ ըսի . « Ոչ — եթէ քեզ

Կը սիրեմ , թո՛ղ Աստուած ղիս

Ոչընչացնէ : Բեզ ջընջեցի նդմիշտ սրտէս . . . »

Պատասխանեց . « Կը սըտես » :

« Ի զուր , ի զուր , ո՛վ տարաբախտ դալկահար ,

... Զուր կը կանչես դուն հոգիս .

Կը կընքէ սիրտն ինչ որ շըրթունքը կ'ըսէ . . . »

Յարեց ան . « Զիս կը սիրես » :

Յընցուած՝ բայց ոչ պարտուած՝ իրեն նայեցայ .

«Յանուն դըժնէ տարփանքիդ,

Յիշատակին համար մեռած քու մարկանդ ,

Ինծի համար ու վիշտիս ,

Եւ Աստուծոյ որ կը տեսնէ , կը լըսէ

Ամէն ինչ , դառն անցեալիդ .

Համար , եւ այս իմ մահացու կարճ կեանքիս ,

Բախտին դէմ մի՛ , մի՛ նդւլըղիւր :

Թող զիս , մոռցիւ . Թող ոչինչ քեզ չըբընէ ,

Մէջըդ խօսի՝ հպարտութիւնն ,

Ըլլա՛մ սըըտիդ . Թող յիշատակ մ'ուննայն սին :

Ըսաւ անի . «Կ'ուզեմ քեզ :

Ձուր անօգուտ այն տենչանքին մէջ բոցուտ

Կեցաւ մընաց հաստատուն ,

Ես դեռ ու դեռ կը սուլեմ իր դէմքին վրայ ,

«Ի՞նչ կը սպասես դուն . . . Ո՛չ , ո՛չ . . . » :

ԱՊՐԻԼԻ ԵՐԳ

Ո՛վ սէր , սէր , սէր . . . կը զգամ որ դուն բովանդակ
Աստուածօրէն կը բաբախես արփւոյն մէջ ,
Լայն եւ աղատ շընչումներուն մէջ հովին ,
Բուրումներուն մէջ վեհերուն՝ գիրգ ուանքի՞ծ
Մանիշակին նախափթիթ :

Իբրեւ աւիշ կենսատու , տաք ու բերրի՝
Կ'ապրիս , կ'անցնիս ցօղուններուն նորածիւ .
Արտոյտներուն հետ կ'երգես դուն , կը թըռչիս
Յանդուգն հրեշտակ՝ մէջէն ոսկի հիւղերուն
Լոյս սըփուելով տիեզերքին :

Ո՛վ սէր, սէր, սէր... , կը զգամ որ դուն ապրիլի
Հըրճուանքներուն մէջ կը յառնես բովանդակ.
Կու տաս թեւեր հովին, վարդին՝ բուրումներ,
Կ'ծածկես երկիրն համբոյրներով, նըշոյլով...
Բայց մեռած ես սըրտիս մէջ :

ԳՈՐԾԱՒՈՐ ՄԱՅՐ

Գործարանին մէջ՝ ուր խօշիւն մը խըռպոտ
կը ծեծէ լայն կամարը խոր դըղորդով,
Ուանիւններուն մէջ ճուղչուն
Կ'շահագործուի կորովն հազար կիներու,

Նէ տամնըհինգ տարի կ'ընէ կը յոգնի :—
Կը վազէ ժի՛ր կըկոցին ճեռքն իր ջըղուտ,
Եւ զանի չի՛ ցընցեր իսկ
Շուքալից բա՛րձըր ձայնը մեծ մըրըրկին՝

Որ կը պայթի շուրջանակի — երբեմն ան ,
Ո՛հ , շատ յոգնած է , շա՛տ յոգնած ու անզօր . . .
Բայց իր ճակատը տանջուած
Կը վերցընէ շե՛շտ՝ համարձակ քաջութեամբ .

Եւ կը թըլի ըսել . Յաւա՛ջ տակաւին . . .
Վա՛յ , հազար վա՛յ , եթէ ինչայ օր մ՝ հիւանդ
Եւ չկարենայ վերըստին
Դառնալ իր տեղն այլ եւըս , հէ՛ք եղկուհի . . .

Պէտք չէ , եւ չի՛ կըրնար — Միակ իր որդին ,
Հըպարտութի՛ւնն անսահման ի՛ր չուառութեան ,
Որուն լայն՝ լուրջ ճակտին մէջ
Կը գուշակէ մայրը թըռիչքն հանձարին ,

Դպրոց կ'երթայ — Գործարանին մէջ անի
Կեանքը պիտի թողու կաթիլ առ կաթիլ ,
Եւ ջախջախուած՝ ըսպառած
Պիտի նուիրէ ինքզինքը զոհ ողջակէզ .

Եւ ծերութիւնը սառուցիկ ու դողդոջ
Պիտ՝ ընծայէ դերդ օր մ՝ հասակը ծաղիկ ,
Առողջութիւն , քաղցր հանգիստ
Պիտ՝ ընծայէ քեզ , գործաւոր սըրբուհի :

Որդին սակայն պիտ' ուսանի : Ահե՛ղ , մե՛ծ
Պիտի տեսնէ զայն պաղագան , եւ բախտն ինք
Անոր դըլխուն վըրայ թուխ՝
Պիտի հիւսէ պսոխներ ոսկի եւ դափնի . . .

*

. . . Խորխուռ անակին մէջ՝ ուր արեւ չի հասնիր ,
Սորվէ՛ , դաւա՛կ ժողովուրդի , որ կը կրես
Գըրուած աչքիդ մէջ խոհուն
Խորհըրդաւոր միագիկ՝ բառերն հանձարին ,

Եւ քու խըրոխտ մըկաններուդ , նեարդերուդ
Առո՛ղջ կանա՛նչ կորովին մէջ կը պահես
Յանդուգն ու պերճ խոյանքներն
Անպարտելի անզուսպ զարմին գեղջկական :

Մայրդ իր մահով պիտի բանայ քեզ ճամբայ .
Իր անվեհեր մարմնոյն վըրայ՝ որ ինկաւ ,
Համբոյր մ'ողջոյն մը ձըգէ ,
Եւ խիզախէ դէպ ի գուռներն ոխերիմ .

Եւ պատերազմ մըդէ ճայնով ու գըրջով .
Փայլակը բա՛րձը ուրոտներու փողփողուն ,
Նոր գազաթներ երկնաբերձ
Մատանըճէ դեղեկոտ հին՝ ծեր դարուն .

Ու դուն մնացիր անբիծ , առողջ ու համեստ . . .
Գործարանի մ'աղաղակին մէջ արթուն
Մայրդ իր կեանքին ողջակէզն
Ասոր համար բոլորանուէր կատարեց :

ԶԵՄ ԿՐՆԱՐ

Ինչո՞ւ , երբ քաղցը ու կախարդէի շըրթունքով
Ինձ կը պատմեի թափառական քու կեանքէդ ,
Նայուածքըդ քու տարփոտ՝ ծաւի կը ծըծէ
Կարծես թէ իմ բաբախուն սիրտը բոլոր . . .
Ո՛չ , մի կանչեր դուն զիս մեռա՛ծ երազի ,
Համբոյրներու . . . Ո՛չ , չեմ կըրնար , լուռ կեցիր . . .

Երբ ամփոփուած ու մըտածկոտ՝ կ'ունկընդրեմ
Զայնդ որ քնարի մը նըմանակ կը թըրթռայ ,
Ինչո՞ւ համար դէմքիդ վրայ բոց մը կ'եւէ ,
Եւ կը վաղէ սարսուռ մ'ամէն նեարդերէս . . .
Ո՛չ , մի կանչեր դուն զիս մեռա՛ծ համբոյրի ,
Երազներու . . . ո՛չ , չեմ կըրնար , լուռ կեցիր . . .

Ուրիշ բախտ զիս կը հալածէ : — Ո՛հ երբեք
Հեշտի՛ն ժամուն՝ ուր կը մոռցուի ամէն ինչ
եւ կըտղուցքին մէջ կը ծաղկի փութապէս ,
Պիտի չըսէ սիրահարի շուրթն . ի՛մ ես ,
Երեւոսարդ եւ անբիծ իմ բերնիս վրայ
Համբոյրն աղէտ մըն է , չարիք մըն է մեծ :

Դուն չե՞ս խորհիր երբեք իմ սէրս . . . պիտ՛ ըլլայ
Պաղպաղուն լոյս մ՛ուրախութեան եւ փառքի ,
Ժըպիտ առոյգ կորովութեան յաղթական ,
Օրհնեղբ կուսոյ եւ յաղթութեան պերճ նըլադ ,
Մըտաճուսմով , հոգւով , մըտքով , ոսկորով
Յընցում մ՛ , յուզում մը մագական , դիւթական :

Եւ սակայն տե՛ս , կը վըտարեմ քեզ , ու ես
կը դողիմ՝ խիստ ու մաքուր՝ խոր ցայգին մէջ .
Մի՛ հարցըներ պատճառը զիս շուրջ պատող
Այս անսովոր ու բըռնաւոր դաղտնիքին .
Ո՛չ , մի կանչեր դուն զիս մեռած երազի ,
Համբոյրներու , ո՛չ , չեմ կըրնար , լուռ կեցիւ . . . :

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Ափը փըշրող ես ալիքին նայեցայ ,
Եւ թըլեցաւ ինձ տեսնել
Ուրուներու գունդ մ՛ որ մեղմով կը սահէր
Նենգ կոհակին վըրայէն :

*

Մամուռ հագած էին մինչեւ ուսերնին ,
Սրճակ՝ մազերը իրենց ,
Եղծուած դէմքեր , աչքեր շըրջած կամ մարած :
Ոնոնց ոտքին տակ ջուրն ունէր խռովայոյզ՝
Դանտկներու փայլակներ :

Կ'եւլէր տըժգոյն այն շըրթներէն դուրս լորճունք
Եւ հեծուծիւն մը խըռպոտ :
Ան կու գար խառըն մուընչիւնին հետ ծովուն
Խօսիլ սըրտիս մէջ :— Ես տակաւ առ տակաւ
Ծընկուընեքուս վրայ ինկայ :

Խեղդուածներու փըտած նեխած մարմիններ ,
Անճնասպաններ՝ ինքզինքնին
Նետած անմիտ կամքով ջրերուն ու մահուան ,
Զոհեր կուրծքին մէջտեղը ցուրտ երկաթով ,
Նաւաբեկներ գիսախուի :

Բսին ինծի . « Երկրի վըրայ ի՞նչ կ'ընեն »
Ես պտտասխան տուի . « Կու լտն »
Կեղծիքն յաղթող է , ոխն երկաթ կը ճօճէ :
Նըջանկադոյն դուք խուծեքուն վըրայ ցեց
Ուր կը փըշըին կոհակներն . . . »

Բսին ինծի . « Իջի՛ր , հանգչէ՛ հանդարտիկ
Լօռերուն մէջ օձապտոյտ »
Թաքըստոցներ են սիրային՝ կոհակներն
Անխոյզ , եւ լոկ ոչինչին մէջ կայ հանգիստ .
Իջի՛ր ,— վախճանը հոս է . . . »

. . . Եւ նայեցոյ՝ ուրուներուն վրայ կանանչ՝
Կը մեռնէր մուտքն արեւուն .
Թերաստուերին մէջ հանդարտ ծովն՝ անկողի՛ն
Մ'ինձ թըւեցաւ նընջելու :

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Կը մեկնինք . կէս գիշեր է — Ծոյլ է սակայն մեր զամբիկն ,
Անիւներուն վրայ խարխուլ կը ճօճայ սայլն երերուն ,

Օ՛ն , մըտրակէ , սայլապան . . .

Մեզի համար՝ աներկիւղ ու զուարթ ձետեր արկածի ,
Զունի անտառը բոհումնք , եւ ոչ ըստուերը վտանգներ ,
Ճամբան չունի քար՝ կոպիճ :

Զանխուլ ամէն ինչ ու քուն — օ՛ն , մըտրակէ՛ , սայլապան . . .

Լուսնակն ամպի մը մէջէն կը ծրկըլտայ ծիծաղուն .
Զատուկ պառաւ նենգամիտ մարգագետինն վրայէն թուխ
Լըրտեսելով կ'ընթանայ :

Կեռ ճիւղերնին կ'երկարեն ծառերն երկինքն ի վեր սքօղ ,
Զերդ աղօթող բազուկներ կը մախքներու խեղաթիւր ,
Ի՛նչ կը պատմես , ո՛վ անհուն . . .

. . . Ամպէ մը՝ ցուրտ լուսնկան կը լըրտեսէ կը կենայ :

Կանգուն՝ յուզուած ու տըժգոյն , աչքըս շըմոր ու սեւեռ ,
Մաղերուս խուրճը հովին , կը հարցփորձեմ անդունդն ես :
Կը կըլլէ մուծն աղջամուղջ
Հոգիներու քէնն , աղօթքն , համբոյր սիրող շըրթներու ,
Որցունք , ոճիր , երազներ , ցնորեցուցիչ դըգուանքներ
Սէրէ թունուած սիրտերու :

Հառաչանքներ , սարսուռներ կ'անցնին աղջին ընդմէջէն :

« Ի՛նչ կ'ընես , ի՛նչ կ'ուզես դուն . . . » կը հարցնեն ինձ՝ ելած
Պիղծ փսէն՝ խօլ բոցիկներ թափառ մօտ ցած որմերուն
Գերեզմանի մը մըթին :

Զեմ գիտեր , բախտն է փընտռածս : Ուղին անվերջ է գուցէ ,
Գիշերն անանց է գուցէ . փոյթ չէ , ունիմ քաջութիւն :
Օ՛ն , սայլապան , մըտրակէ՛ . . .

Գերեզմանի ոգինե՛ր խօլ , ես ձենէ վախ չունիմ :

Անդորրաւէտ լըռութեան մէջ քընէած պարապին ,
Խորհըրդաւոր դէտ՝ արթուն է մարդկային մըտածումն ,
Այնմահական դերդ- հրեշտակ :
Կը հըսկէ ան , Է'անուրջի ու քաջութեան թեւերով
Կը քըսուի կոյը՝ զաջացու երկրին , արծաթ ամպերուն ,
Գաղափարին ու փոսին :

Աւերակաց վրայ թըռի՛ր, ո՛վ միտք, անմահ դերդ- Հրեշտակ...:

ՀՈԳԻ

Մեծ էր 'ւանյայտ : Հանճարի շո'ւնչն աստուածեան
Կը համբուրէր անոր ճակատն անհանդարտ :
Գաղափարին երազովն
Ու զարկերովը մեծցած ,
Չըքնաղաղեղ , ազնիւ , ազատ , բանաստեղծ ,
Խաժամութէն չըհասկըցուած՝ կ'ապրէր ան :

Անոր տաղերն ու լոյսն — անոր իրերու
Դաշնակուծութիւնը միտդիկ՝ վեհ , եռանդուն
Լեզու մ'անոր կը խօսէր :—
Ան ըր փառքէն չըլիւնդըսե՛ց
Պըսակ՝ սըրտէ մ'ի զուր մաւրաց սէր :— Իրեն
ժըլտըլեցաւ :— Մեծ եւ անյայտ կը մեռնէր ...:

Ուռնաձուլութեան մը մէջ տըխուր կը մեռնէր : —
Լուսացընցուղ արփին ժըպիտ կը ցանէ
Վերսկոչուած շիրմին վրայ :
Կը թըրթըռայ կը կորսուի
Հեռուն նըւագ մը թեւաւոր՝ ղերդ թըռչուն
Որ կը փախչի կանանչին ջինջ փառքերէն :

Նիւթը նուաճուած կը տորմի, կը տորի
Տակը՝ արկղին գամերուն մէջ : — Հողն անարդ
Բեղուն հողին կը դառնայ : —
Իո՛ւ թաղծալից, քու յուզիչ
Քերթութենէդ խորունկ եւ քու հանճարէդ
Եւ քենէ, ո՛վ բռնաստեղծ, ի՞նչ կը մընայ . . .

*

Դո՛ւն, տարփաւորդ, որ կենդանի՝ վարդագոյն՝
Արեգակին ջինջ նըշոյններն ըմպեցիր,
Եւ ցնորքներուդ մէջ երկայն
Մըռնեցիր հո՛ւր բոցով,
Արինլըւա՛յ դուն՝ բայց երեք պարտըւած,
Չըճանչցըւած արի՛ ոգի, կը մնա՛ս դուն :

Երբ կը լըռէ երկիրն եւ նոյն լուսին մէջ
Կ'իջնէ թըմբած ծաղկին համըոյն աստղերուն,
Եւ ինչպէս շունչ հրեշտակի՝
Մէջէն անհուն տարածին՝
Սիրոյ հառաչ մը կը վազէ անսահման,
Դուն այն շունչին մէջ ո՛ղջ՝ խոհո՛ւն՝ կը նայիս :

Կը խըտանայ երբ ամպն ու հովն ամեհի
Կը շըռնչէ, ու կը մուկ փոթորիկն
Անտառներուն մէջ, կարմիր
Փայլատակներ կը կայտառեն
Բոց կամարին վրայ, թուխ՝ սպառնուտ մըրբիկն հետ
Յուշերու մէջ ծրարուած՝ կը կրես կը հեծես :

Երբ ցընդելով ջինջ օդն ի վեր՝ կը թեւէ
Կանացի երգ մը դէպ երկինքն աստղաղարդ,
Եւ գըգուանքի ու թափի
Եւ իղձերու վրայ վըսեմ
Կ'իստի կ'ողբայ ներշնչըւած կըռութամբ,
Թըրթըռուն հոգի, կը դողաս այն երգին մէջ :

Ափերուն վրայ ցորձան ճօճոյ ուռենին ,
Մամուռներուն մէջ ցորձան վարդը փըթթի ,
Յորձան շըրթներն համբոյրի
Եւ ծաղկները շաղի
Քաշեն կարօտ , եւ սէր՝ կայծակը փեքեան
Կենդանութիւն՝ ոյժ տալ ստեղծուած իրերուն .

Շուշաններու հարսնիքներուն մէջ , հրակէզ
Մէջօրերու անսամճ փառքին , եւ ճերմակ
Նըշոյլներուն մէջ պըլպլո'ւն
Աստղիկներուն , եւ ծովին
Անդունդներուն , գաղտնիքին մէջ աշխարհի ,
Հովերուն վրայ հեծած , հոգեա'կ , պիտ' ապրիս :

ԾԱՆՐԱՇՆՉՈՒՅԻՒՆ

Արփն է կեցած , օղն է կեցած
Թուրմ' ոսկեհատ հիւլէներով :
Դաշտագետինն անշարժ՝ ամայ ,
Բոլոր կըրակ , բոլոր փոշի
Կը ծըրարուի լոյսերու մէջ
Բոցակէզ :

Ծանր անողոք շունչը մեռած
Կը ծանրանայ կապարօրէն .
Եւ տըխրութեան մէջ բոցեղէն
Յոգնած երկիրը կը հանգչի
Իբր անհեթեթ եւ ըսպիտակ
Դերեզման :

... Խաղաղութիւն : — Երողելով
Սիրոյ ծարաւ կոյս մը սիրուն ,
Բոցուտ տօթին տակ ծըռելով
Իր բաժակէկն այրեացաւեր
Վարդ մը թօշնած ու թառամած
Կը մեռնի :

Այն հոգեվարքն երկրին համար
Կը պաղատի շաղ ու անձրեւ ,
Եւ համբոյրի մը քաղցրութիւնն ,
Եւ հեշտութիւնը մէկ ժամու ,
Աշխատողին , կրողին համար
Մենաւոր :

Բայց ամէն ինչ հոգը ու շողիւն ,
Մոռացութիւն է եւ հանգիստ .
Զարհուրելի երաշտին մէջ
Պըղերգ 'Լանգործ երկրին վըրայ
Հանդիսապէս կը ծանրանայ
Եհովայ :

ԿՈՒՋԵՍ ԳԻՏՆԱԼ

Կ'ուզե՞ս գիտնալ , տըղայ , թէ ո՛վ եմ . լըսէ՛ :
Ես կաշմբուռըն թեւերով թըռչունն եմ
Դատապարտուած , փակուած բանտումն ամայի .
Երկինքներու փայլակումին կը տենչամ ,
Եւ կը յուզուիմ , կը տանջուիմ հոս կալեւկապ :
Մըտիկ ըրէ , շէկ տըղայ :

Ես կ'երողեմ վայրի ծաղկանց հարանիքներն
Անտառակին ըստուերին մէջ դարաւոր ,
Գազաններու խօլ ու շամբուռ կըտղուցքներն
Արեւդարձի աւաղներուն վրայ , ու բո՛ցն
Արեւակին ու փոթորկին մըրըրկումն ,
Ամբուռք , նըշոյլ , ծաղիկներ :

Եւ տե՛ս , երբեմն յանդըզնօրէն ու խըրոխտ
Կը թալէթլիւմ ու կ'անիծեմ , կ'արտասուեմ ,
Կ'անցնի ժըպտուն աշխարհն ու զիս չի լըսեր ,
Եւ ես կամշտա ու մոլեգին բանտարկեալ՝
Նրկաթներուն դէմ կը փըշրեմ բաց թեւերս ,
Եւ չի լըսեր զիս աշխարհն :

Ո՛հ , ո՛վ պիտի խըզտէ կտպերս նախանձոտ .
Լոյսն ինձի ո՛վ կը պարգեւէ , ո՛վ անհունն ,
Ո՛վ կը բանայ ինձի դըռներն հաստաբետ :
Կ'ուզեմ , կ'ուզեմ թափառիլ զուարթ եւ ուժեղ ,
Յոփըշտակուած՝ արըշեռ լոյսին մէջ արփւոյն . . .
Աղատու թիւն կամ , կամ մահ :

ԴԱՇՏԵՐՆ ԵԿՈՒՐ . . .

Հեաղս դաշտերն եկուր . . . տրեխներս մետաքսէ
Կանաչին մէջ կը թըրջէ շաղը ցօղին :
Կ'ուզեմ այգուն դալարացած դաշտին ես
Քաղել բոլոր ծաղիկներն . . .
Հետս անտառներն եկուր , ո՛վ իմ բանաստեղծ ,
Բայց մի՛ խօսիր սիրոյ վրայ . . .

Կ'անցնի ծիծառ մը վարդագոյն երկինքէն :
Թաց տերեւներն աղամանդներ կը թըւին .
Մամուտ խոտին մէջ կը փայլին միջատներն ,
Կ'առուգանայ դաշտն ողջոյն .
Նայէ ի՛նչ լոյս , ի՛նչ հանգէս , ի՛նչ կախարդանք . . .
Աստուած ի զուր չէ որ կայ . . .

... Մի սիրոյ վրայ խօսիր ինձ : — Այն շողիւնին
Մեր հոգին ցուքն է լոկ աղօտ ու տըմայն .
Տես ի՞նչ կորով աստուածային խանդերու
Գետինն իր մէջ կը ծրարէ .
Ի՞նչ սէր հըզօր , եւ ի՞նչ հըզօր ընդդէմկում
Արեգակին հետ երկրի ...

Դուն այն յաւերժ համբոյրն ինձ չես կըրնար տալ ! —
... Տըկարութեամբ ու նախանձով շաղախուած ,
Թուխ ամպերով , ձըմեռնական վարդերով ,
Խմորուած անդով ու դողով .
Դաշնակութեանն առջեւ անծայր անհունին
Ըսէ՛ , քու սիրտդ ի՞նչ կ'արժէ ...

Կ'ուզեմ , կ'ուզեմ անպարագիւր ես դաշտերն ,
Ուր կը շըրշի նձիւղն ու վարդեր կը փըթթին .
Իբրեւ թեթեւ մըտրուկ մարդին մէջ կ'ուզեմ
Վազել վազել քառատրոփ ,
Միածանին կ'ուզեմ բոլոր դոյներն ես ,
Բոլոր վիհերը ծովուն ...

Խել սաղարթներն ու կոխոտել ցօղուններն ,
Վայելել բարձր ազատութիւնը լերան ,
Կոյս սեպին վրայ՝ որ կը վազէ դէպ երկինք ,
Ոտքըս դփել երջանի՛կ ,
Եւ տրեւուն մէջ նընջել գերդ թագուհի
Թագաւորի՛ մը գըրկում ...

ՀԱՏԱՆԵԼԻ ԹԱԻՈՒՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵԻ

Հատանելի անտառներու միջեւ
Դեւ մը կը մոլեգնի .
Կը քըրքըջայ , կը յարձակի ,
Կը ծռէ կաղնիները ,
Կը քանցէ ամէն ցօղուն ,
Դժընդակ ամպեր
Կը կանչէ երկինքէն .

Հատանելի անտառներու միջեւ
Դեւ մը կը քըրքըջայ :

Ամբողջ անտառն արթընցած
Կը թասէ կը հեւայ ,
Ամբողջ անտառը կը քաշկըռտուի :
Կը ցնցէ ու կը կենդանացնէ
Անհունութիւնը
Գոչիւն մը մոգական .
« Ճակատագիր » :

Կը քաշկըռտուի ամբողջ անտառն
Ու կը հեւայ :

Կը պատմէ խօլ հովք
Անհեթեթ պատմութիւններ
Սիրոյ , արցունքի ,
Շնական արբշտութեանց
Զորս Աստուած պատժեց .
Յանցանքներ , դադանիքներ
Հին օրերու :

Կը պատմէ խօլ հովք
Արցունքի պատմութիւններ :

Ա՛ռ զիս , տա՛ր զիս ,
Զար ոգի ,
Քաջայանդուզն , աննըւած
Թեւերու վրայ ,
Ամպերու եւ կայծակներու միջեւ ,
Կոյր արհաւիրքին մէջէն ,
Տա՛ր զիս , յափշտակէ՛ր զիս ,
Ինչպէս ծաղկի մը
Դիւրաբեկ տերեւը ...

Վե՛ր , վե՛ր միշտ , դե՛ռ վեր ...

Զ Ր Վ Է Ժ

Ո՞ր երկնաբերձ աղբերակէն կը ծննիս ,
Ահեղասաստ դու ջըրվէժ . . .

Խոյանալով առւելին ի վար մահահոտ
Յառաջելով ծով կ'երթաս .

Կը փրփրելիս , կը ցոլանաս , կը ժըպտիս ,
Կը ցընցըղկես , կը ցայտես ,

Եւ ո՞վ պիտի կըրնար ոտքերըդ կապել
Ընթացքիդ մէջ դարաւոր :

*

Ո՞ր երկնաբերձ աղբերակէն կը ծննիս ,
Ո՞վ մըտածում դու ցայտուն .

Քենէ կ'ըմպէ չոր շուրթն ու կուրծքը թասուն ,
Քենէ ծարաւ մարդկութիւնն ,

Եւ արեգակն անդրադարձիկ կը ցոլայ
Քու մէջդ , եւ ո՛չ ոք կըրնայ

Ոտնակապել քեզ , խոչընդոտն ըլլալ քեզ
Յաւերժութեան մէջ անհուն :

ԽՈՐՀՐԴԱԽՈՐ

Մենիկ մընջիկ տաճարներու կը սիրէր
Նէ գոթական կամարներն .
Խորաններու վրայի միմերն հոգեվարք ,
Լըպըրտումները միսդիք
Վարդարաններու . . . :

Նէ վիշտերու համար զոր չէր ճանչնար դեռ՝
Կ'աղօթէր միշտ անձանձրոյթ .
Զըքնաղ էր զերդ շուշան եւ չէր դիտեր զայն ,
Նէ կը թուէր ո՛չ թէ միտէ
Այլ եթերային :

Կոր կամարի մը շուքին մէջ՝ իրիկուան ,
Նայուածք մը զինքն ընդգողեց .
Նէ ծռեց գըլուխը եւ ետին չըդարձաւ .
Սակայն սարսուռ մը սողաց
Երակներուն մէջ :

Ուրիշ իրկուն մըն ալ ծամին մէջ թափուր
Հանդիպեցաւ այն դէմքին :
Կը խոստանար արքայութիւն եւ դժոխք . . .
Սիրտը թընդաց ուժգնակի
Աշխարհակալուած :

Եւ բերանին վրայ ձայն մը . « Բե՛զ կը սիրեմ » .
Ըսաւ , եւ նէ արտասուեց . . .
Կարեկցեցաւ վըրան հրեշտակ մը վերէն .
Կանթեղ մ'ահա ճաթեցաւ
Խորանին վըրայ :

ԱՇԽԱՏԵՑԱՐ

Ուրեմն զիս կը սիրես : Յայտնեցիր . արդ , վեհերօտ
Լըռիկ մընջիկ կը սպասես , եւ դաւլիութիւն մը խորունկ
կը տըժգունէ քու երեսդ :
Համբոյր մը դուն ու ժըպիտ մը կ'ուզես իմ շըրթունքէս ,
կ'ուզես ծաղիկը դուն իմ թարմ ու փըթթուն հասակիս . . .

Բայց ըսէ՛ ինձ . Դուն երբեք մարտերն ու բուռն թափերն
Ու տաքնապները գիտե՞ս գաղափարի մ' աննըկուն :
Տառապին ի՞նչ է՝ գիտե՞ս . . .
Ի՞նչ կ'արժէ քու զօրութիւնդ եւ քու արիւնըդ քեզի ,
եւ քու հոգիդ ու քու միտքդ ու տուրեւաւորդ շունչի . . .

Աշխատեցա՞ր դուն երբեք . . . ըսէ՛ ինձ , չե՞ս ճանչնար դուն
Դըժընդակ՝ ծանրը գործով արթուն անցած գիշերին
Տըքնութիւններն առնական .

Ի՞նչ հաւատքի կամ դրօշի նըւերեցիր դուն երբեք
Ետդկափըթիթ ու չըքնող առուգութիւնդ ու հասակդ . . .

Ինձ պատասխան մը չես տար դուն . . . ո՛հ , գընա՛ , գընա՛ շուտ .
Դարձիր դուն , հո՛րթ ոսկեղէն , քնէած՝ կորսուած ժամերուն
Զըւարթ ու թոյլ պղերգութեանց :
Դարձի՛ր դարձի՛ր պարերու , թըղթախողի , բողբոռ .
Ես ո՛չ , ես չե՛մ ծախեր բնաւ իմ համբոյրներս ու իմ սէրս :

Ո՛հ , եթէ դուն ըլլայիր պատառօտուն ու յոգնած ,
Բայց դէմքիդ վրայ չխտտութեան հըպորտութիւնը ցաթէր ,
Եւ կայծ մըն ալ ծոցիդ մէջ .
Ունենայիր եթէ դուն խոնջ բազուկներըդ քու ժիր ,
Բայց քու աչքիդ մէջ խոշոր վառէր փայլակ մը հրաբուն .

Եթէ ռափիկ մ'ըլլայիր , սակայն գըլուխ մը գոռոզ
Բարձրացնէիր մարդոց վրայ՝ զորս կը ճընշէ կը ջլատէ
Անարգ ու ցած հեղգութիւնն .
Եւ ուղեղիդ մէջ քու լայն եւ կաշմբուռն ու կարշնեղ՝
Մըտածումն տենդը բորբ ցայտեցնէր կայծակներ .

Ես պիտի քեզ սիրէի՛, այո՛... պիտի սիրէի
Քու կորովի գործերունդ համար, պարկեշտ քու կեանքիդ,
Ու աշխատութեանցդ համար սուրբ.
Եւ պիտի քու կուրծքիդ վրայ հանգչեցնէի իմ գլուխս,
Ու ժեղ՝ հըղօր յարգանքով եւ տարփանքէս՝ տըժգունած...

Բայց ո՞վ ես դուն... եւ ինչ ի՞նչ կը յուսաս՝ ոսկէղօծ
Աղանդութեանց մէջ հալած մաշած գերի ապիկար.

Ճամբաս աղատ թող ու դնա՛ւ :
Հոգս անդամ չեմ՝ ըներ քեզ — գընա՛ւ — ես քեզ կ'անարգեմ,
Թոյլ ու վատթար դու դարու մ'աղատագիրը վատթար...

ԱՌ ՄԱՐԻԱՄ ԲԱՍՔԻՐԶԷՅ

Լայն կը տաւէն, աչուիդ սեւեռ ու դիւթիչ
Կը հալածէ զիս եւ իրեն կը քաշէ
Ինչպէս բերան անդունդի :

Ոսկեգլխակ նուրբ ու հոսուն հերքիդ տակ
Բոլոր ճերմակ ես եւ պինչերդ բոսոր
Կը թրթըռան ջղաձգօրէն.

Կ'ըսէ փակ շուրթն. «Ես կը մտածեմ ու կ'ուզեմ»,
Կ'ըսէ ճակատը ոչ երբեք կորացած.
«Ենայ դափնիի ու գահի»

— Լըսէ՛. Իրա՞ն մեռար դուն. շէ՛կ սլուռուհի,
Դուն որ բերէր մեղի գանձեր հանձարի
Պոլտատայի սառերէն :

Որ լըռութեանը մէջ տըխուր ձիւներուն
Բողբոջեցար վարդի նըման, 'Լան հատնում
Փառքի ծարաւն ունէիր...

Անծանօթին հետ մտրտի մէջ էր հանձարդ,
Խանդն ունէիր ամէն բանի մօտեցող,
Սանձակոտոր ու զեղուն :

Բո՛ւ մեղեդիդ ունէր աղօթք ու փայլակ,
Խօսուն, ցատուն, չարամաղթու եւ ճապուկ
Լտրերու վրայ թըրթըռուն :

Ուրախութիւն ու վիշտ ունէր քո՛ւ կըտաւդ,
Եւ կ'ըլլար միւ եւ արեգակ ու հոգի
Սըըսկումը՝ ցայտքը գոյնին...

Ի՞նչ յաղթանակ խիզախումի ու կեանքի,
Ի՞նչ մեծութիւն քո՛ւ մէջդ, ի՞նչ քան ապագայ,
Ի՞նչ աւելն, ի՞նչ շունչ յոյսի :

Ձիւներու մէջ բացուած ծաղիկ դաշտային,
Կ'երազէիր կանանչ՝ ճապուկ ծիղին վրայ
Անապատին երկինքներն :

Ալպեանց նըսեմ մայրերն էին հառաչանքդ,
Ազնըռուհիդ վըտիտ, ու ծովը փըրփրուն
Ուաղատութիւնն անտառին :

... Արդ քենէ ի՞նչ կը մընայ, ո՛վ արուեստին
Պատերազմիկ աղջիկն... Արկղիկ մ'երկաթեայ
Սեւաթորմի հոգին տակ :

Արկղիկին վրայ խաչ մ'հովերուն նըշաւակ,
Ներսն՝ որդերուն միջեւ կառաւի մը ժըպտուն
Յուցընելով ահաւաներն :

Ուրիշ ո՞չինչ... — Անդորրութիւն մ'անստահման
Կը տիրէ շուրջը ցայգին մէջ — Կտաւին վրայ
Քեդ կը դիտեմ, շէկ սըլաւ :

Կը շըղթայէ զիս քո՛ւ նայուածքդ անկայուն.
Քենէ սըրտիս մէջ կը մըտնէ բան մը ներս,
Եւ կը թունէ զիս բոլոր :

Դըշխոյական կերպարանքէդ կը փըրթի
Ո՛յժ մ' ելեկտրեայ , եւ կը սողայ կը պտըտի
Իմ էութեան մէջ ամբողջ .

Ու կը զգամ ինձ — Անճանթի բուռն՝ հըզօր
Բաղձին որ քու ծոցըդ կ'ուտէր , կը սպառէր ,
Կը զգամ ես շունչը հեւքոտ .

Կը զգամ ստեղծող կարողութիւնն ընդաբոյս ,
Գաղափարին սուր ըզգըլեանքը կը զգամ
Որ կը արօփէ 'դեղիս մէջ :

Կը տեսնեմ մահն որ հիւ կու գայ հեռուէն
Աչքը գըլթուս վրայ սեւեռ , պա՛ղ ուրուակաւն
Ինձ կը մօտի , կը հասնի .

Կ'ոչնչացնէ՝ ինչպէս քու մէջդ՝ ամէն ինչ ,
Կը կըռնչէ աւերակին վրայ ագռաւն ,
Կը մըխայ ջահը մարած :

Ո՛չինչ կը մնայ մենէ ուրեմն , ա՛լ ո՛չինչ .
Ես կը պարսեմ քեզ աղաղակը ցաւոտ
Իմ մըրըրկած հոգիկս .

Բայց չի գիտեր երկիրն , Աստուած կը լըռէ . . .
Անհունին մէջ կ'ընկըղմի խոր հեծութիւնն
Ալիքներուն մէջ գերդ- քար :

Տըգէտ մարդոց երկբայութեանց վրայ ժինչդեռ ,
Ո՛վ վախճանեալ , կը ծիծաղի քու կառափդ
Յուցներով ջինջ աղուաներն ,

Իմ էութեանըս մէջ որ քիչ ատենէն
Պիտի մեռնի՝ բորբ կսլծն հոգւոյդ կ'անցնի թափ
Ու կը վառի բոցափայլ :

Ի ԲԱՐՁՈՒՆՍ

Կ'երազեմ ես : — Հանդէպ թափառ նայուածքիս
Յընորական ամբոխ մ' համակ պարուրուած
Կարմիր լոյսովն Յունիսի բարկ ու դանդա՛ղ
Մայրամուտին՝ Կ'ընդունըշուէ փայլ ի փայլ :

Նիհար դէմքեր են եւ կուրծքեր ձողքըւած ,
Գլուխներ փուշով ու փոշիով թաթախուն ,
Աստուածային լոյսեր սիրով ճաճանչուն ,
Ներքին վէրքէ լափուած լիզուած մարմիններ :

Ու Կը հարցնեմ. բայց ո՞վ էք դուք որ առջեւս
Կը քակէք ձեր կարգն՝ ակնարկներ ընելով ,
Ու Կը ժըպտիք ինձի՝ լըռին ու փաղփուէ՛
Արեգակին փառքին մէջ . . . — Մենք հերոս ենք :

Մենք ներշնչուած է՛ւեղերական ջոկատն ենք ,
Որ բերդերու վըրայ , Կըռուի դաշտին վրայ ,
Խեթկումին մէջ զէնքերու , տա՛ք երգերու
Գոռման մէջ՝ կուրծք մ' հըզօր մահուան նըւիրեց :

Մըտածուի մենք հերոսներն ենք անբախտ ,
Փաղանդն ենք մենք զածած՝ վըտիտ՝ ոգեսպառ ,
Որ կեանքն ի զո՛ւր ու ի նանիր մաշեցուց
Փախըստական ճըշմարիտին ի խընդիր :

Եղանք զինուոր ու մարտիրոս եւ հըսկայ ,
Մ'զեցինք մարտեր , կրեցինք զոհեր ու ամօթ ,
Ոխերիմ սուրը մեր ճակատը ճեղքեց .
Ինկոնք , սակայն հեծեծեցինք մենք . Յառա՛ջ :

Անմիտ խուժանը մոլեցաւ մեր վըրայ ,
Անարգուեցանք , քարկոծուեցանք , սղոցուեցանք ,
Ծաղրըւեցանք , չարչարուեցանք , ելանք խաջ ,
Անդուլ անխայ . . . Մենք հերոսներ ենք , հերո՛ս :

... Եւ ես կ'եւեմ ու կը գոչեմ. ո՛հ, ինչո՞ւ
Այսքան հաւաչ, այսքան կեանքեր փռըլուած,
Այսքան ցաւեր եւ այսքան սուգ, եւ այսքան
Երկայն անհուն շարքեր անհո՛ւն վայերու...

Ինչո՞ւ հրանուտ խոնդով ըլլալ հետամուտ
Գաղափարի մ'որ կը փախչի փայլացայտ,
Ինչո՞ւ արցունքն հոգին քանդէ ու գերփէ
Փափաքներով, խաբկանքներով ու սիրով...

Ինչո՞ւ... — Հանդէպ իմ երազուն նայուածքիս
Յընորական ամբոխը դեռ կը շողայ,
Համակ ծրարուած կարմիր լոյսովն Յունիսի
Մայրամուտին ծանրադանդաղ ու խոփող.

Ճաճանչաւէտ եւ անքսքող դէմքերէն
Անդորրութիւն մը կը շնչէ գերերկրեայ,
Լայն ու վըճիտ բերերն իրենց բանալով
Մատով երկինքը կը ցուցնեն ժըպտագին:

ՄԻԱՅՆՈՒՂԻ

Աշնանային մենիկ մըջիկ երեկոն
Կը նըլաղի քողերուն մէջ մոխրագոյն
Սեւ ամպերուն. կ'իջնեն ստուերներն երկընքէն
Միայնութեանց վրայ կանանչ:

Տարուած հովին ցուրտ թելին վրայ տերեւներն
Այերին մէջ թըռչըտելով կ'իյնան վար,
Ձերդ երազներ մեռած: Սարսուռ մ'օդին մէջ
Ինչպէս շիջած համբոյրի:

Նէրա հերքին վրայ դաւարուն ու քընքուշ՝
Հուսկ մանկշակն հոգեվարքի մէջ է լուռ ։
Նէ կը նայի վար , սօսերուն միջեւ մերկ
Մենիկ՝ կանգուն իբր արձան ։

Կը նայի վար ։ Կը մտածէ ջինջ՝ հանդարտիկ
Որոցիկներն ուր խարտեշիկ գըլուխին
Կտաւներու վրայ դրած մանուկները ժըպտուն
Խորունկ քունով կը նընջեն ։

Մայրերն արթուն — այն խաւարին մէջ նըստմ
Իբրեւ ձայներ երկնային գողտր ու քընքուշ ,
Քաղցրացներու համար քուներն հրեշտակաց
Կը ձգեն երկայն օրօրներ ։

Անտառներում հանդարտ՝ խաղաղ բոյնին մէջ
Կը մօտենայ վարժանակն իր մարիին
Ու կը նընջէ այնպէս . . . ոչ մի շունչ կամ սիւք
Մերկ կողոպուտ դաշտին վրայ ։

Միայն անծայր ու ցած մէգին տակ՝ սարսուռն՝
Թօշնած ծաղիկն հուսկ կը ծըռէ խոտին վրայ
Իր վարդադոյն բաժակը մէկ համբոյրով ,
Եւ այն համբոյրը՝ սէրն է ։

Ո՛վ քաղցրութիւնք . . . Կ'երագէ նէ ։ Սուգուած ջինջ
Մտածումներում , մօտն համեստ , գողտր որոցին ,
Գլուխը չըքնազ՝ ժիր տեղին վրայ ծըռած
Կանթեղեկի մը լոյսով ։

Եւ մինչ ուժեղ թեւերով ան կը փորձէ
Գըրկել նէրա պարկեշտ մարմինը հակած ,
Կը մըրմընջէ անոր երկչոտ գըգուանքով .
Լուռթիւն . . . մանկիկը քուն է ։

Սըրտի ունայն ձիւեր , չըքնաղ տեսիլներ ,
Զուարթ ուրուներ ժըպիտներու եւ սիրոյ ,
Կը մարիք մերկ սօսիներուն մէջ վարն հոն
Եւ մէգերուն մէջ խորունկ . . .

ձիւղէն ինկած տերեւ , արտօսըր դանխուլ ,
Կը սըրանայ իր սըրտէն յոյսը վերջին .
Բոյնե՛ր , ծաղի՛կ , համբոյ՛ր , որոց ձիւնաթոյր ,
Կը դօղիք — նէ մինակ է ։

Կ'իջնէ աշնան մառախլապատ երեկոն
Աւաւաններուն բարկ կըռնչումն հեռաւոր ,
Զոր անտառին վրայ եւ հոգւոյն մէջ նէրա ,
Անագորոյն , յամբօրէն ։

... Կ'իջնէ՛ — Զըքնաղ զերդ յոյն արձան՝ կը դըրկէ
Նէ ճաճանչներ դէպ ի երկինքը կապար...
Նոյեմբերի սիւքէն սարսուռ մը փըրթած
կը մըրմընջէ նէրա . Բնա՛ւ :

Յ Ո Յ Ս

Երբ անողոր եւ դըժընդակ ու անգուժ
Վիշտը կ'անցնի մեր մէջ թափ ,
Հոգին իր մեծ թեւերը լա՛յն կը պարզէ
Կաղմ ու պատրաստ թըռչանքի :

Վերն՝ արիւնոտ խըրոխտ արծիւ՝ կը թառի
Ուր է ամէն ինչ սառույց .
Ուր չեն ճանչնար մըրըրիկին մըռուռններն
Անծայր կտտարն ու երկինք :

Բայց սիրտն՝ հետտող հրեշտակ՝ երբ՝ չար կը մողթէ
Ու կը մերժէ քըրքջալով ,
Զայն մը հեղիկ յուշիկ խորքէն կ'աղօթէ .
Սէ՛ր ... Սէ՛ր ...

ԱՅՐԻ

Թըշուտու այրի որ լուռումունջ կը կենաս
Խարխուլ ու խեղճ եւ ծըխամած հիւղիւ մէջ
Եւ կը կարես կը կարես ժիր եւ անդու
Ոնկողինին քովին հիւանդ դաւակիւ :

Որ քու տըխուր ու դաւկահար դէմքիւ վրայ
Կը պահես հին ցաւի մ' հետքերը խորունկ ,
Եւ ե'ս այնքան դժբախտ եւ ա'յնքան պարկեշտ ,
Պիտ' ուզէի ես քու ճակատդ համբուրել :

Պատուհանիդ առջեւն ահա խորդենին
Կը հազնի դոյն մը կարմըրուկ ու բոսոր :
Բախտէն նըկուն , բայց կը պահես դեռ թեւերդ ,
Ա'յնքան լացիր , բայց կը յուսաս տոկաւին :

Թո'ղ որ քովիկըդ ծընրադրեմ . սորվեցուր
Ինձ լաւութիւնը համբերող ու ներող .
Դուն որ նախանձն ու ոխն երբեք չես դիտեր ,
Օրհնէ զիս , ո'վ իսկուհի՝ մեծ ու բարի :

Մայրս աւելի յուզուած մըտքով ես երբեք
Չըյիշեցի ինչպէս որ հոս — ու անցաւ
Սըրտիս մէջ թափ պերճախըրոխտ համբերող
Վըսեմութիւնը վիշտին :

ՔՕՇՆԱԾ ՎԱՐԴ

Ան դուցէ խիստ շատ սիրեց .
Յողնած է արդ , կը հանգչի :
Ան դուցէ շատ տանջուեցաւ .
Արդ կորաթեք կանթին վրայ
Կը ծըռէ ցուրտ սարսուռով
Ան իր գըլխիկը ցաւոտ :

Ան դեռ դուցէ կը տանջուի .
Կեանքին յավրանքն ու մահուան
Գինովութիւնը՝ ժամուն
Հոգեվարքում՝ կը խօսին
Թերթիկներուն մէջ թողմած . . .
Գուցէ թէ ան դաւուրեցաւ :

Ձեմ գիտեր ի՞նչ զանխուլ վէտ
Ինձ կը պատմեն մեռնող օրն ,
Թափանցող բոյրը վարդին
Վաղաթարշաւ ու խամուր ,
Սենեակը մէն միայնիկ
Ուր կը խուժէ թերաստուերն :

Անծանօթի մը հոգին
Իմինիս քով կը շնչէ .
Կը զգամ որ ան կը թռչէ
Պարապին մէջ զերդ-համբոյր .
Խորհուրդ-լոյսի եւ ստուերի
Որ կ'առնէքնէ բոլոր զիս :

Եւ իդ՞ մ' իմ մէջըս կը ծնի ,
Խաճնըլի բուն իսկ սըրտէս ,
Բերանիս վրայ համբուրուի ,
Ըզգալ բերկրանք ու տըխրանք ,
Յաղթանակին շամբշութիւնն
Ու շամբշութիւնը ցաւին :

Կը հընչէ ժամն Ողջոյնին :
Տերեւաթափ հէք ծաղիկ ,
Սպառաճ՝ մաշած քաղցրութեամբ ,
Ո՛վ ծաղիկ հեղ լանուշակ ,
Լըսէ՛. մեռնիկ չեմ ուզեր
Մինչեւ որ նախ չըսիրեմ :

Տ Զ Ե Ի

Ուշ գըրէք , տէր :— Նաւակայքին մէջ՝ հեռուստ
Կ'աշխարհ ծովը մըռնչող գոչիւնով .

Նայեցա՞ր ինձ . . . Կը ստեղծէր
Դեւի մը ժանտ քըռքիջը զիս . ե՛մ ե՛մ ես
Կատաղիի մը վիժուքն :

Անմահական մաղձոտութեան հետ ծովուն
Կը ձուլուի իմ ցաւս անդարման՝ անկարկատ ,
Լացէք զիս , ե՛մ միայնակ .
Չունիմ ես կին , չունիմ որդի , բարեկամ ,
Յուրտ է , ցուրտ իմ վառարանս :

Եւ օր մ' ես ալ, կը հասկընաք, փընտուեցի
Ես ալ ցոյգիս համար աստղիկ մը փայլուն,
Փընտուեցի կիներ: Չըքնաղ
Ու Թափառօտ պոհեմուհի մըն էր նէ.
Զայն ներս առի, սիրեցի:

Կը սըտէր այն կինը, ես զայն գիտէի.
Բայց երբոր քր արձանային ու ճերմակ
Պարեան կուճէ կուրծքին վրայ
Կը հակէի ես իմ տըգեղ տըձեւ դէմքս,
Կը հատնէր սիրտս հալուամաշ...:

Անփոյթ անհոգ էր նէ եւ ես նախոնձոտ
Ահեղօրէն, վայրագօրէն, բրտօրէն,
Ծամին համար պըսպըղուն,
Բերնին համար եւ բսքողուն իր ծոցին
Եւ ցընծալից ժըպիտին...:

Թողլըքեց զիս. — Փընտուեց հաճոյք, արշալոյս,
Մայիս ու դեղ... Ես ետեւէն չըգացի:
Անհետացած իր դէմքին
Սակայն նըւաստս, անկերպարանո ու խոտուածս
Իմ ձեռքըս դեռ կ'երկարեմ:

Կարենայի', իցիւ, դըռները փըշրել
Անիծապարտ ու յամրընթաց այս կեանքին,
Բայց ոչինչն ա'հ կու տայ ինձ:
Տըխուր հոգին, հեղգ՝ վատ հոգին կը վախնայ
Սաստիկ մահուան յայնկոյսէն:

... Ի՞նչպէս շառաչը փըրփրագէղ կոհակին
Կը յուզէ օդն եւ ափունքին դող կու տայ...
Չի լըսուիր շունչ կենդանի.
Այս գիշերն իմ ճակատագրիս կը նմանի: —
... Ուրեմն, Տէր, մնաս բարով:

ԶԱՅՆ ԽԱՒԱՐԱՅԻՆ

Ծիւղնուծիւն սառնային : Մո'ւթը հասաւ

Հոս անտառին մէջ վըրաս .

Կը թըխալանան ամպերն , եւ ես իբր արբշիւ
Անվախ կեցած եմ : — Ո'վ դու սիւք խռովայոյդ ,
Յաւրտ սիւք մազկոննք եւ հոգեվարք իրիկուն .
Խօսէ՛ , խօսէ՛ հոգիւս :

. . . Ու կը խօսի ան , կը խօսի անտառին

Գաղտնածածուկ ձայներով ,

Ու կը մըրմռան թաւուտքին մէջ անհեթեթ՝
Պատերազմիկ ոգիներու զերդ խօշիւն .
Եւ ինձ կ'ըսէ . « Ի՞նչ կ'ընես այս դժոխէ տեղն ,
Ո'վ վայրենի դընչուհի :

Դուցէ հանգի՞ստ կը փընտռես . . . Թէ՞ հովերուն
Ապտակը ժանտ՝ սառուցիկ :

Հոս ոչինչ չի՞ կըրնար ըզքեզ նըւաճել ,
Ի՞նչ բան քեզ վախ կու տայ մութէն անվախիդ :
Դուն ի՞նչ ցեղէ ես եթէ չի՛ տար քեզ դող՝
Սարսուռ՝ թաւ քօղն ըստուերին :

Ծնած փայլացայտ սյուերուն մէջ ու փախչող

Արծիւին պերճ թռիչներուն ,

Ծնած եռացող արեւներուն բոցին մէջ
Արեւելեան ամպքին վրայ ոսկեղէն ,
Պիղծ լուսանքներ , խոնջ հաւատքներ կը քըրքրեն
Իտէական փընտռելու :

Սակայն շղթայ մը կը սլորկէ քու թեւերդ ,

Քեզ կը սլափէ մէզը շուրջ ,

Եւ կը կըրծէ քեզ կեանքն ու քեզ կը թունեն
Քեզ ըսպառող մաշող իղձերն անօգուտ :
Ճակատագիրը կը ճընշէ գըլիուդ վրայ ,
Եւ դուն ըմբոստ ես եւ ստրուկ :

Բայց դուն կըռուես պիտի՝ հըզօր աղջնակ
Զըւառութեան եւ սուգի .

Պիտ՝ ըլլայ ձու երգդ տղադակ ու սըլաք
Անսանձաթուի՛չ՝ քաջամոռուդն ու ազատ .
Յաւին ցըցումս սեպ ժայռերուն միջեւ դուն
Օրհնաբանես պիտի սէրն :

Ոտքըդ տիղմին մէջ եւ աչուիդ պերճախրոխտ
Յափըշտակուած լոյսին մէջ ,
Անհունութեան ճամբաներուն վըրայ դուն
Պիտի փընտռես վեհ ոգիները մտածման ,
Մըղրը քեզ պիտ' ըլլայ ո՛յժ մ'առնական ,
Մեծագոյն եւս՝ թէ պարտուիս :

.
.

Խաւարն ինձ ա՛յսպէս կը խօսի — կ'ոնկընդրէ
Հոգիս խոհուն ու մտածկոտ .
Թաւ գիշերին մէջ փայլակներ կոն՝ լսցեր ,
Մուրթ անտառին մէջ խորհուրդներ խաւարչուտ .
Բայց շունչն հըզօր զրուա՛րթ Աստուծոյ մը կը զգամ
Որ կը թեւէ ծոցիս մէջ :

ՆՇԱՆԱԻՈՐ ՃԱԿԱՏ

Ժիր գընչու կին մը կարմըրուկ ըզգեստով
Ճակտիս դըպաւ իր մէկ մատով ու խընդաց :
Դող մը ցընցեց զիս ուժգին :

«Ճակտիդ վըրայ նըշան մ'ըսաւ , կը կըրես ,
Փորագործուած տըգեղ խաչի մը ձեւով :
Ճակտիդ վրայ նշան մը կը կրես :

Տարիներուդ հոլովումին մէջ մըրըկոտ՝
Ձայն պիտի հետդ ունենաս միշտ — զի դըրոշմեց
Ձայն վամբիրի մը խածուածքն :

Ան կը ծըծէ անյագօրէն քու կեանքիդ
Լաւազոյն մասն՝ երտկներուդ կրտկին հետ ,
Եւ այն վամբիրն արուեստն է :

Քու մենաւոր հըսկումներուդ մէջ քանի՛
Քանի՛ անգամ եկաւ ան քու սնարիդ քով
Սովալըլուկ , վեհերօտ . . .

Ապողոնի հին պետութեան մէջ ծնար դուն .
Բայց խանութպան ու դըժնէ այս դարուն մէջ
Ոճիր յանցանք մ'է հանճարն :

Օ'ն , մերկացո՛ւր բուռն եւ հըղօր առդերով
Սըրտիդ վէրքերը կենդանի , երեսիդ
Պիտի խընդայ մարդոց հօան :

Հարուստ՝ առողջ տուգութեամբ մ' ոսկեղէն
Հընչեցուր երգ մը սիրոյ , քեզ պիտ' ըսեն
Յընորակո՛ծ ու փախուկ :

Իմաստասէր՝ քըննադատ սին հայհուչով
Պիտ՝ հալածեն քեզ զերդ գայլերն իրենց որսն ,
Որպէսզի յօ2 յօ2 ձըրձեն :

Բայց զուր պիտի ուզես ջընջել այն նըշանն ,
Ալ բընաւ չի՛ մարիւր կայծակը մտածման
Բնա՛ւ երբեք , բնա՛ւ երբեք , բնա՛ւ . . . »

*

Ըսաւ . եւ իր կարմիր զգեստին մէջ՝ դուռո՛ղ՝
Ուղղորդ առջեւս ճակատագիրն երեւցաւ .
. . . եւ ծըռեցի ես գըլուխս :

ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կը հաւաքէ ծանր ըստուերներն երեկոն
Խըշտեակին վրայ ուր կը հանդէի տըղայիկն .
Ահեղ թախիծ մը կը ճընշէ քունին մէջ
Բերանն անոր ցաւազին :

Օր մը սիրուն եւ գերագոյն քաղցրութեամբ
Էր ուր կու գար մօր մը ճայնն ա՛յս օրոցքին .
Եւ այն սիրոյ երգին գեղգեղը կ'ելլէ՛ր
Յամբօրէն մոլթ օղն ի վեր .

Եւ անդորրիկ սենեակներէն թըռչելով՝
Դիշերին խոր ըստուերներուն մէջ սուղուած՝
Ժըպիտներու , յոյսերու վրայ կը խօսէր . . .
Որդւոյն ճայնիկը լուռ է . . .

. . . Անմայք մանուկ վատաբաստիկ , հանգչեցո՛ւր ,
Ո՛հ , հանգչեցուր ցուրտ յարդին վրայ անդամո՛նծրդ .
Վաղն երբ ցաթէ այգը ճիւնոտ ու կըճող
Քեզ պիտի քաղցն արթընցնէ :

Դեղեցիկ քու տըխուր ու սէգ նայուածքով ,
Լուրջ շըրթունքով եւ ճակատով մըռայլ՝ ուր
Դըժբախտութիւնն էր նըսեմ , դառն , անողոք
Կընիքը դրեր է նըշան ,

Պիտի ապրիս՝ կանխաւ ցաւի սահմանուած՝
Դուռն անձանս էրկրէ , էին լոկ ծանօթ ,
Բարձրացնելով վեր նըշոյները՝ խոհուն՝
Անծանօթին մէջ անհուն :

Եւ մէն մընջիկ , թաղծոտ , թափառ , քըրջազգեսց՝
Պիտի մըռնչեա անգիտակից զայրոյթով ,
Եւ հարցնեա ա՛յն անծանօթին՝ ոտակալէ
Պատճառը քո՛ւ նօթութեանդ :

Անապատին տըմուհնւոյն պէս սակայն ,
Կամ գերդ ծաղիկ՝ բուսած լերան փըշուտքէն ,
Որ քընքըշօնէն երկինքն ի վեր կը սըփուէ
Անոյշ բոյրեր օղային ,

Սընած ցաւով եւ անտէրունչ ու թողլիք,
Դատաւարտուած եղեւնաւոր բախտէն՝ դո՛ւն
Դադափարի թեւերուն վրայ պիտ' հոգիդ
Անհունին մէջ կըշռես դուն :

Դուն բանաստեղծ պիտի ըլլաս : Հանդուճակ
Սեւ լըռութեան մէջ հըրդեհի բորբ լոյսին ,
Պիտի մըտքիդ մէջ բոց յիշլակիլ մտածման
Յաթէ ճայթռէ լուսաշող :

Ձի գեղն եթէ կը կորսընցնէ իր ժամիտն ,
Ուսմէն ինչ իր կապուտն հողին կը յանձնէ ,
Լոկ հանճարին ո՛յժը նըսեմ՝ կը շողայ
Ամբուռքներու հորձքին մէջ :

Դուն բանաստեղծ պիտ' ըլլաս — Լ'երջ հըմայքով
Վեհ , անկեղծիկ եւ առնական քընարին ,
Պիտի կանչես ետ հեռաւոր մանկութեան
Երկայն լացերն , հըսկումներն :

Եւ ընդվըզող տառապանքներն , ապիկար
Հասակը ձիւր՝ եւ չուառութիւնն անողոր ,
Եւ մայրենի ձայնին ծիւրող ու կըրծող
Դադանի բաղձանքն ու կարօտ .

Եւ գերդ խըրոխտ հեծում , թառանչ կոհակի
Որ ծովեղերքը կը փըշրի ողբագին ,
Յոգնող՝ լացող ժողովուրդի մ'համօրէն
Աղետաւոր ձայնին կոծն :

Երկերն ըզքեզ պիտ' ողջունէ բանաստեղծ
Թըշուառներու , որոնք զանխուլ ու կըռուոտ
Կ'ապրին բախտին հետ . բանաստեղծ՝ քաջերուն ,
Ինկաճներուն , վկաներուն .

Աշխարհ մ'ամբողջ որ կ'անցնի լուռ ու ցաւոտ ,
Աշխարհ մ'ամբողջ ճընշուած՝ տանջուած մարդերու ,
Երգերուդ մէջ պիտ' ունենայ ձիւ մ'յանդուգն
Ընդվըզումի մ'ահաւոր :

Իսկ քեզ՝ ելած ոչինչէն դէպ յաղթանակ ,
Ժամտ եւ դժնէ զառիվերին վրայ խաղմին ,
Սիրահարուած փառքը պահէ պիտի քեզ
Անմահական իր համբոյրն :

ԲՈՆԻ ԿՐՈՒՒԼ

Դըժբախտութիւնս — Տան վարձքը մնաց անվըճար : —
Խառնափնընդոր՝ ճամբուն մէջտեղն է նետուած
Կահ կարասիքը դունաթափ՝ ողորմուկ .
Այն կահակը ումը հոգեվարք մը կը թռի :

Անճրե՛ւը մութ կը նախատէ կը թըրջէ
Սայլն ու քուրջերն ու ցեցակեր մեցամէս
Կահ կարասին՝ մերկ կողոպուտ , ամօթլեած ,
Հոգի մը կայ որ կը հեծէ ներսը հոն :

Եւ անկողինը կը մտածէ դըժբախտ սէրն՝
Որուն եղաւ պատըսպարան ինք , ու ծնաւ
Անօթութեան համար երկու մանչերու ,
Հէք անդամներն . ո՛վ անիծեալ սէր հիւղին ...

Եւ կը ճըռճուայ սարսուռներու մէջ . Ըստրուկ
Եւ վատասուն կնոջ ո՛վ տըլաւ իրաւունք
Ստեղծել ցաւոտ կեանք մ'սւրիշ մէ՛կ համբոյրով .
Տընանկներուն համար ոճիր մըն է սէրն :

Սայլն անճրեւին տակ կը ճուռնչէ — Ետեւէն
ձակատը կախ դործաւոր մարդ մը վըտիտ
Կը հետեւի իր կործանման — Կ'անցնի լուռ ,
Մռայլ նայուածքով մը եւ ետին չի դառնար :

Իր քովն է կինը՝ լալագին , քըճքըճուած
Կինն իր երկու դաւակներով — Եւ կ'երթան
Դուռ ու դադար չառած , եւ չե՛ն գիտեր՝ ո՛ւր ,
Խարաղանին տակ սոսկալի անճրեւին :

Ցաւ մը դըժնիկ՝ որ սպառնալիք կը թըլի՝
Կը մըռնչէ ներսը դիզուած քուրջերուն ,
Կը մըռնչէ ճուռնչող հեծող սայլին մէջ
Եւ թափառի՛կ չորսին՝ ծխրած դէմքերով :

Մերկ կողոպուտ ու փուտ այն կահ կարասին՝
Տեղմին մէջէն դէպ ապագան ուղեւոր ,
Այն խեղճութիւնը որ ճամբան կը փակէ ,
Շերտափակի մ'ըսիկզբն ըլլալ կը թըւի :

ԲՈՎՔԻՆ ՀՐԴԵԶԸ

Խոր է հազար մեղրի մը չափ՝ քարանձաւն
Ըստորերկրեայ ,
Թափառ ստուերներ՝ պեղումներում, հորերում,
Կ'երթան զիրենք պըրկող բանտին ընդմէջէն
Բովազորճներն :

Հինգ հարիւր են , ունին լսալտեր՝ քարուրազ ,
Պարան եւ մուրճ :
Ախոյեաններ աննըւած կա'րծր յողնութեանց
Հինգ հարիւր են անոնք՝ կարշնեղ ու չըքնաղ
Զերդ մարտիկներ :

Անոնցմէ ոչ մին դեռ չանցաւ երեսունն ,
եւ կին՝ որդի
կը սպասեն հոն՝ ուր արփւոյն մէջ կը ծաղկի
Անդունդներէն հեռու՝ հեռու վտանգներէն
կանանչն յաւերժ :

Ու դուրս բերէն հըսկայ շունչով կը մըտնեն
Պարեխէն ներս .
Ոյժն է ռամիկ որ կը կատղի կը գոռայ
Քարաժայռին վեհութեան դէմ սառուցիկ
Վայրագօրէն .

Կըրծել , խորել , քանդել , գողնալ , խռտանգել ,
Անգութ վանդալ ,
Այս ահա իր գործը — պոլիպ անյագութիւն .
Բայց անդունդները կը դիտեն վըրէժի
Վայրագ ըռպէն .

Եւ հընչեց այն ըռպէն — փայտի մ'աւատիկ ,
Եւ որոտում .
Կրիշուի մեծ հոսանքը բորբ կը վառի
Ահեղ գոռով՝ ոստումներով . Կորսըւած
Է ամէն բան :

Մուկ խորերէն , կամարներէն դըղըրդուն
Շխաշունչ , կարմիր ,
Թառանչներուն մէջէն փըռուած զոհներուն ,
Փոսէ մը դուրս քակուող ելլող օձի պէս
Բոցը կ'ելլէ :

*

Կ'ելլէ կ'ելլէ ու կը քանդէ , եւ լափող
Լըզող բոցին տակ ահաբեկի՝ կը դառնայ
Հընոց մ' անձաւը խոր . կոյտ կոյտ կը դիզուին
Մեռած՝ մեռնող . կը քայքայուն գերաններն .
Մըռնչիւններ են գազանի՝ դաշտացու
Վիհերուն խորն , են բոցեղէն դըղեակներ ,
Են բոմբիւններ փլուզումներու , դժոխքն է ,
Որ մարդկեղէն գլուխներու վրայ կը բացուի :
Բայց մեռնիլ չեն ուզեր ողջերը դեռեւս . . .
Կեանքին կապուած է մարմիննին՝ բնազդային
Մոլեղնութեամբ ու կը վազեն այրէ այր ,
Փլած՝ անշապիկ , ինչպէս դեւեր թափառոտ
Հըրդեհաբորբ անդունդներուն մէջերէն ,
Բաճկոնակնին բըզիկ բըզիկ , աչուընին
Դուրս պոռթկացած , պատերն ի վեր կը մազլեն
Կարկամ՝ կըծիկ , արիւնաղանգ , եւ կ'ուզեն
Օ'դ , օ'դ՝ կ'ուզեն , զըւարթութիւնն արեւուն
Եւ հովերուն աղատութիւնն ու կանանչն
Ածուններուն , անբըծութիւնն անսահման
Շըքեղափառ կապոյտներուն , ամէն ինչ

Որ շուռնչ, որ կեանք է: կեանք է, կեանք՝ ա՛ն կ'ուզեն...
 Ո՛հ, ստուերներու մէջ քաշքըշուած գերիի
 Այն կեանքն, այն կեանքը քաշքըշուած հորերում՝
 Փռշիթաթախ ու ծըխաշուռնչ, խուժադուժ
 Այն կեանքն առանց ճառագայթի ու ծաղկի,
 Այն կեանքը կոյր, այն սոսկալի՝ դժժնէ կեանքն
 Անոնք կ'ուզեն հիմա, այն կեանքը կ'ուզեն...
 Զեռքերն իրենց՝ շարժումներով մոլեկան՝
 Կը կառչըտին պարբերներուն. բերաններն
 Օդ կը փնտռեն անձկոտ եւ ծուխ կը կլեն.
 Սեւ հողն եղեր է փսրակոյտ մ'արիւնի
 Եւ փռշիի. կ'իյնայ ամէն ինչ կործան,
 Ամէն ինչ մահ է եւ աւեր. ամէն տեղ
 Զարհուրելի մոլեգնութիւնը նիւթին.
 Բոցը կ'ելլէ կ'ելլէ շամբուշ եւ ցընծուն,
 Եւ վատախտար գերեզմանցին վրայ քրքրոտ
 Կը ճարճատի մեծաբոբոք. իր խըմորն
 Ատելութիւնն է մարդասպան, եւ անյադ-
 կատաղութեամբն յաղթականի, կը շաչէ,
 Կը շառաչէ փլատակներուն. կատարած.

*

Անցաւ ամէն ինչ. — Վաղն հարիւր առ հարիւր
 Պիտ՝ արեւուն տարուին անձեւ, անշըշունջ,
 Տառապանքի եւ սարսափի ժխորներով
 Ինկածներուն նըշխարներն.

Հանուած մըխոտ անդամներուն վըրայ հէք
 Տըպաւորեն պիտի կընիքը ցաւին
 Հեծկըլտացող տենդոտ հազար բերաններ,
 Սիրոյ հազար բերաններ:

Սայլերու վրայ նետուած յետոյ խառնիխուռն,
 Թուխ քօղերով եւ պարզուած դրօշներով
 Պիտի փակուի թաղմանական խառնաղանջն
 Հասարակաց փոսերում:

Որոնց վրայ ե՛տքը պիտ' իջնէ մուացօնք,
 Բոսորափայլ վարդեր, տըժգոյն յակնթներ
 Պիտի ելեն իբր Աստուծոյ մ' համբոյրին
 Մարմիններէն անկենդան,

Եւ ցօղուններ, հասկեր յուռթի հունձքերու
 Աղուոր՝ ուռած մարդկային յոյր հիւթերով,
 Եւ մուրտերու, նոճիններու կանանչում,
 Խոնաւութեան մէջ խոտին,

Եւ թեւերու բաբախումին մէջ անմեղ,
 Ագատ՝ իջւարթ տըրտիւն մէջ լայնալեր,
 Պիտի հոսի ալիքը տաք՝ կենսաբեր
 Ուրախութեան երկրաւոր:

... Թեւեղներուն սակայն որդիքն , ո՛հ , տըխուր ,
Անշա՛հ մարդիկ ... յա՛մըր աճած եւ տըժգոյն ,
Փողի մ' համար , հացի մ' համար պիտ' ըլլան
Նաեւ իրենք բովագործ :

Եւ ըստուերին մէջ պիտ' իջնեն մի առ մի ,
Եւ գուցէ օր մը բռւմներուն ներսը սեւ ,
Արդեւքներով լի քարայրին մէջ անծայր
Եանր հարուածի մը ձայնով

Աղբականի մ'ոսկորներուն հանդիպին .
Ներքին մարտին յանկարծական դողումէն
Ամէն ձակատ պիտի ծըռի , եւ մուրճերն
Իյնան խաճայն գետին վար :

... Ո՛վ ցեղ , ո՛վ ցեղ , կոխկըտըւած ու վատթար ,
Ի՞նչ օգուտ քեզ ըլլալէ աղուոր եւ ուժեղ .
Եթէ միայն ըստըրկանալ գիտես դուն
Ի՞նչ լաւագոյն քեզ քան մահ ...

Կեցցէ՛ հըրդեհն որ այրելով կ'եղծանէ
Անթուրիւնդ ու բըրդեղոլած ըզգեստներդ ,
Կեցցէ՛ հըրդեհն որ ընդերքները վըտիտ
Անծանօթին կը նետէ .

Որ գէթ ժամու մ' համար վըրադ կ'արծարծէ
Գթութիւնն ամուլ անո՛ր որ չի՛ տառապիր .
Որ կը խըլէ քենէ խոնջէնք ու տանջանք
Եւ կու տայ քուն ու հանգիստ ...

Կեցցէ՛ հըրդեհն , որ արեւուն դէմ բազմա՛ծ
Երջանիկին կը մըռնչէ . արթընցի՛ր .
Թող դուն ժըպիտն երազներուդ սիրային ,
Թող սըրահներն հանդիսուտ .

Գլուխըդ բա՛ց . գետին՝ գետին խոնարհէ
Դալկահար դէմքըդ եւ ծունկերըդ դողդոջ .
Բանած ատենն աւերներում , բոցերում
Քու հարադատըդ մեռաւ :

= 172 =

Ճառաբարձի . . . կ'ելլեմ անտառներէն՝ բոյներով ,
Մըրմուռներով լեցուն . կ'ելլեմ թուփերէն
Մըրտենիի , թաքցիւթներէն հովասուն ,
Բեղմնաւորուած հողէն , քրերէն կապուտակ ,
Որոնց վըրայ կը թեւէ հեղն աղկիոն .
Կ'ելլեմ պսակուած ծաղկներով — եւ խըրոխտ
նս գեղջկուհիս կը նուագեմ երգ մ'արեւուն :

կը կըռուէիմ քե՛զ համար, Արուեստ — ապագայ,
 Գեղ կը սպասեմ: Եւ տենչերու խըրոխտ պարն
 Որ իբըր բոց եռանդնաբորբ կը վառէ
 Միտքս ու հոգիս, ահանակուռ ըզգեստով
 Թըռչուն տաղին, ես կը նետեմ աշխարհին
 Ու երկընքին, լուսանըռյւ իբըր խուրճ
 Կայծալներու եւ ծաղկի . . . :

4. 6 1 2

Յառաջաբան	էջ 3
Ճակատագիր	8
Անանուն	10
Մի՛ խռովե՛ր զիս	12
Կ'երթայ ակի՛ն	15
Փողոցի սահակ	16
Նախանձորդ եմ քեզի	18
Կարն պատմութիւն	21
Ներազննութիւն	22
Զինաբերք	26
Մառախուղներ	28
Գիշեր	30
Ողջութեանս եւ մահէս զերջ	32
Պատկերներ վրայ	36
Բարի լոյս, թուառութիւն	39
Ծերունի	42
Բրիչին երգը	45
Պարտաւորութիւններ	48
Զեռն ասամախառնումի մէջ	51
Կը շառաչէ մեքենան	53
Գեղջկունի	55
Ժողովուրդի ծաղիկ	57
Հեթանոս համբոյր	60
Արաք ձի	62
Քեզ միայն	65
Թոյլ տու՛մ մանկանց	66
Մայրական օրօր	69
Փոթորիկին մէջ	72
Լոյս	73
Տա՛ր զիս	75
Եւ սակայն ձեզ դեռ կը տեսնեմ	77

Արտառո՛ց	79
Ինչո՞ւ	82
Մարտահրաւէր	84
Ողջոյն	86
Գրութիւն	90
Գնա՛	92
Ոչ	95
Ապրիլի երգ	97
Գործաւոր մայր	99
Զեմ կրնար	103
Ուրուականներ	105
Գիշերային համբարդութիւն	108
Հոգի	111
Ծանրաւնչութիւն	115
Կ'ուզե՞ս գիտնալ	117
Դաճես եկուր	119
Հասանելի քաւոսներու մէջ	121
Զրվէժ	124
Խորհրդաւոր	126
Աւստեցա՞ր	128
Առ Մարիամ Բասիրչէժ	131
Ի Բարձուկս	136
Միայնունի	139
Յոյս	143
Այրի	144
Թօռնած վարդ	146
Տձեւ	149
Զայն խաւարային	152
Նշանաւոր հակաս	155
Գո՛ւ ապրիլին	158
Բռնի կրուիլ	162
Բովիլին հրդեհը	165
Ճամբայ	172

7m.

407

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0318304

